

Dział Badań i Analiz NCK

**1
/
2022**

**NOWOŚCI
BADAWCZE
NCK**

styczeń – czerwiec 2022

	WPROWADZENIE	4
1.	CZYTELNICTWO DZIECI I MŁODZIEŻY	8
	oprac. Agnieszka Brzostowska	
•	Praktyki czytelnicze uczniów a praca z tekstem na lekcjach – przegląd badań	9
	oprac. dr Piotr Rudera	
•	Wpływ zamknięcia szkół w wyniku COVID-19 na czytelnictwo tekstów drukowanych i cyfrowych wśród uczniów w czasie wolnym	22
•	Promowanie wczesnego czytania na obszarach objętych wykluczeniem społecznym w ramach podstawowej opieki zdrowotnej	26
2.	KULTURA CZYTELNICZA W CYFROWYM ŚWIECIE	29
	oprac. dr Agnieszka Konior	
•	Rola preferencji użytkowników bibliotek w gotowości do czytania i płacenia za e-booki: studium przypadku Republiki Czeskiej	30
•	„Potrafię czytać, po prostu nie widzę”: czytanie przez słuchanie z perspektywy praw osób z niepełnosprawnościami	34
•	Zaangażowanie czytelników przez cyfrowe społeczne czytanie na Twitterze – studium przypadku TwLetteratury	36
	oprac. dr Piotr Rudera	
•	Booktuberzy jako multimodalni influencerzy w obszarze czytelnictwa: analiza interakcji subskrybentów	39
•	Wpływ hiperłączy, czytania przeglądarkowego i oceny ważności treści podczas czytania w internecie	42

3.	BIBLIOTEKI 2.0	45
	oprac. dr Agnieszka Konior	
•	Nowy Model Biblioteki: wpływ pandemii i wskazówki dla bibliotek	46
	oprac. Agnieszka Bąk	
•	Analiza potrzeb lokalnych jako podstawa budowania biblioteki opartej na modelu społecznościowym: Metoda triangulacji z wykorzystaniem analizy mediów społecznościowych	49

WPROWADZENIE

Czytelnictwo 2.0 – trendy i wyzwania

Czytelnictwo jest zjawiskiem wieloaspektowym, rozpatrywanym w różnych wymiarach. Przyglądać się tej aktywności można także wśród różnych grup społecznych. Zyskującym na sile wymiarem współczesnego czytelnictwa jest praktyka czytania w świecie cyfrowym: w zdigitalizowanych formatach, na obsługujących je urządzeniach. Podkreślić należy, że transfer do świata nowych technologii, który objął swoim zasięgiem także książki i prasę, niesie za sobą dodatkowe możliwości i szanse, szczególnie w przypadku grup zagrożonych wykluczeniem, np. osób z niepełnosprawnością wzroku. Technologie oparte na dźwięku, w tym audiobooki, umożliwiają uczestnictwo w aktywności, która w tradycyjnej, pisemnej formie byłaby dla części osób niedostępna. Interesującym zagadnieniem w tym kontekście jest także wpływ mediów społecznościowych na kształtowanie kultury czytelniczej. Aktywnością pomyślnie realizowaną w przestrzeni internetowej i popularyzującą czytelnictwo jest wspólna wymiana doświadczeń. Internetowi twórcy dzielą się z odbiorcami swoimi czytelniczymi przeżyciami, odbiorcy nawiązują z nimi interakcje. Przy użyciu serwisów społecznościowych, takich jak YouTube i Twitter, tworzy się przestrzeń do „wspólnego czytania”. Udostępnianie tekstów w świecie wirtualnym, z licznymi dystraktorami w postaci reklam, hiperłączy itp. prowokuje z kolei pytania o czynniki kluczowe dla budowania umiejętności czytania ze zrozumieniem, jak również czerpania z niego przyjemności w skupieniu.

Monitorowany przez Bibliotekę Narodową poziom czytelnictwa w Polsce jest od dekady na zbliżonym poziomie. Czytanie przynajmniej jednej książki rocznie deklaruje od 37% do 44% Polaków, a czytanie 7 lub więcej książek rocznie – ok. 10%¹. Może to wskazywać na niski wpływ zmian wynikających z rozwoju technologicznego na czytanie książek przez Polaków. Trzeba jednak podkreślić specyfikę najmłodszej grupy czytelników objętych badaniem Biblioteki Narodowej: w 2020 r. osoby między 15. a 18. rokiem życia najintensywniej (powyżej 8 godzin dziennie) korzystały z mediów cyfrowych (13%, ogółem – 4%), jednocześnie w grupie 15–24 lata najczęściej deklarowano czytanie książek na ekranie

¹ Raport Biblioteki Narodowej „Stan czytelnictwa w Polsce w 2020 roku”.

komputera, tabletu lub smartfona (11%, ogółem – 5%). Można zadać sobie pytanie, co powoduje, że książka, niezależnie od jej formatu, jest nadal atrakcyjna dla młodych ludzi i jak można podtrzymać to zainteresowanie, jeśli uznajemy umiejętność czytania (ze zrozumieniem) za kompetencję warunkującą m.in. aktywny udział w życiu społecznym, determinującą sposób radzenia sobie ze zmianami na rynku pracy².

Od 2021 r. Narodowe Centrum Kultury zaangażowane jest w realizację Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 – programu nakierowanego na wsparcie bibliotek, których odbiorcami są różne grupy docelowe, m.in.: dzieci i młodzież, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, ale także pracownicy bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych. To stwarza okazję i zachętę nie tylko do analizy bieżących trendów w obszarze czytelnictwa, ale też do skierowania naszego badawczego spojrzenia ku przyszłości. Z jednej strony współczesny świat oferuje znaczne ułatwienie dostępu do książek: można je pozyskać w tradycyjnej papierowej formie, jako audiobooki czy e-booki. Z drugiej strony rozwój technologiczny przyczynił się również do większej dostępności i atrakcyjności konkurencyjnych dla czytania form spędzania wolnego czasu (m.in. platform VOD), co zostało podkreślone w diagnozie programu. Wyniki ewaluacji wstępnej NPRCz 2.0 dopełniły refleksji nad problemami i wyzwaniem, przed jakimi stoi polskie czytelnictwo w najbliższych latach. Podkreślona została konieczność promowania czytelnictwa od najmłodszych lat (od przedszkola począwszy), ze zwróceniem szczególnej uwagi na niwelowanie dysproporcji w częstości sięgania po lekturę – poziom czytelnictwa wśród chłopców jest niższy niż wśród dziewcząt. Autorzy raportu ewaluacyjnego formułują także wniosek o komplementarności wydawnictw cyfrowych i papierowych i konieczności traktowania obu tych form równorzędnie³.

Okoliczności, które w najbliższych latach mogą mieć wpływ nie tylko na realizację programu, ale i na postawy czytelnicze i rozwój bibliotek, to ograniczone możliwości kadrowe i kompetencyjne tych instytucji kultury. Liczba bibliotekarzy w przeliczeniu na jedną bibliotekę maleje, w bibliotekach szkolnych są oni dodatkowo angażowani w charakterze zastępstwa za nieobecnych nauczycieli, co dodatkowo ogranicza ich dostępność. Co

² NPRCz 2.0.

³ Raport „Ewaluacja wstępna Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 wraz z modulem oceny efektów poprzedniej edycji Programu”, Warszawa 2021, raport będzie dostępny na stronie internetowej nprcz.pl.

więcej, identyfikuje się niski poziom kompetencji cyfrowych bibliotekarzy, co jest zagrożeniem dla podążania biblioteki za nowymi trendami współczesnego, zdigitalizowanego świata. Stwierdzono także niewystarczające kompetencje bibliotekarzy w takich obszarach, jak: promocja czytelnictwa i biblioteki, komunikacja z użytkownikami, włączanie osób ze specjalnymi potrzebami, rzecznictwo, prawo autorskie i korzystanie z wolnych licencji. Mnogość tych obszarów sugeruje, jak ważne jest wsparcie bibliotek i ich pracowników.

Wyniki przytoczonej ewaluacji skłaniają do wniosku, że współczesna biblioteka powinna stawiać zarówno na tradycję, jak i na nowoczesność. Z jednej strony dostrzega się potrzebę wymiany zużytego księgozbioru w przypadku publikacji klasycznych, z drugiej zaś – pożądana jest nowoczesna aranżacja przestrzeni bibliotecznej, w duchu zrównoważonego rozwoju⁴ i tworzenie w niej warunków do pełnienia funkcji centrów kulturalnych jednoczących lokalną społeczność⁵. W tym kontekście warto się również zastanowić nad przyszłością miejsc, które oferują bezpłatny dostęp do książek. To głównie instytucje lokalne, których siła opiera się na bezpośrednim kontakcie ze społecznością. Z jednej strony pracownicy bibliotek muszą być uwrażliwieni na potrzeby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ze względu na wiek, zdrowie, brak kompetencji cyfrowych czy sytuację ekonomiczną, ale z drugiej strony nie powinni tracić z horyzontu osób, które sprawnie korzystają z nowych technologii. Ważne jest więc zachowanie otwartości na użytkownika i jego potrzeby oraz otwartości na nowe formy pracy i innowacyjne narzędzia. Konieczny jest namysł nad tym, jakimi zasobami (infrastrukturalnymi, technicznymi itp.) powinna dysponować biblioteka, aby odpowiadać współczesnym wyzwaniom i w jakie kompetencje powinien być wyposażony pracownik biblioteki.

Wychodząc od refleksji nad rolą biblioteki, zadaliśmy sobie szersze pytanie o to, jak skutecznie promować czytelnictwo. Jak dotrzeć do osób, które nie czytają, i przekonać je o atrakcyjności tej formy aktywności oraz korzyściach wynikających z kontaktu z książką. Z perspektywy NPRCz 2.0

⁴ Ciekawe rozwiązania w tym zakresie prezentuje publikacja wydana w 2021 r. przez Międzynarodową Federację Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich, IFLA, *New Libraries in Old Buildings* – ukazane są w niej pochodzące z całego świata przykłady adaptacji zażytkowych budynków do funkcji bibliotecznych, <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110679663/html> [dostęp: 11.04.2022].

⁵ Raport „Ewaluacja wstępna Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0...”, dz. cyt.

szczególnie istotne są trzy grupy docelowe, do których chce dotrzeć i wpłynąć na zmianę ich nastawienia wobec czytelnictwa, literatury oraz korzystania z bibliotek. Są to dzieci w wieku 6–12 lat, dorośli aktywni i nieaktywni zawodowo oraz seniorzy powyżej 60. roku życia.

W związku ze szczególnym zainteresowaniem i zaangażowaniem sekcji badawczej Narodowego Centrum Kultury w aspekt obserwacji trendów i promocji czytelnictwa pierwszy tegoroczny numer „Nowości Badawczych NCK” poświęciliśmy zagadnieniom związanym z tym obszarem. Dzięki publikacji pragniemy upowszechnić najnowsze prace badawcze dotyczące przemian w obszarze czytelnictwa, wynikających z tego wyzwań oraz efektywności działań podejmowanych w celu wzmocnienia czytelnictwa, ze szczególnym uwzględnieniem grupy dzieci i młodzieży.

Doktorzy i doktoranci reprezentujący różne jednostki naukowe oraz pracownicy Działu Badań i Analiz NCK dokonali przeglądu i selekcji najnowszych tematycznych badań prezentowanych w polskich i zagranicznych artykułach naukowych oraz raportach z badań. Na podstawie dokładnego przeglądu wybrano i opisano kilkanaście wartościowych metodologicznie źródeł, których data publikacji przypada na 2021 i 2022 r. Treść numeru otwiera przeglądowy artykuł poruszający aspekt czytelnictwa dzieci i młodzieży w odniesieniu do środowiska szkolnego, po nim prezentujemy syntetyczne opisy wybranych badań poruszających takie zagadnienia, jak: wpływ pandemii na czytelnictwo i funkcjonowanie bibliotek, nowoczesne formy czytelnictwa w cyfrowym świecie czy też wspomniane wcześniej praktyki czytelnicze najmłodszej części społeczeństwa.

Serdecznie zapraszamy do lektury.

Redakcja „Nowości Badawczych” NCK

1.

**CZYTELNICTWO
DZIECI
I MŁODZIEŻY**

PRAKTYKI CZYTELNICZE UCZNIÓW A PRACA Z TEKSTEM NA LEKCJACH – PRZEGLĄD BADAŃ

W działaniach podejmowanych w celu upowszechnienia i wzmocnienia czytelnictwa od lat rozważa się możliwości aktywności pozaszkolnych, dodatkowych. Szeroko opisywane są projekty animatorów czytelnictwa, bibliotekarzy szkolnych czy publicznych, starania księgarzy oraz autorów książek, ilustratorów, różne akcje ośrodków kultury. Najmniej wspomina się natomiast o szansie, jaką daje codzienna edukacja formalna w działaniach rozbudzania pasji czytelniczych. To właśnie w lekcjach języka polskiego tkwi duży potencjał popularyzacji czytelnictwa: są one dostępne dla każdego i względnie obowiązkowe. Jako przykład potencjału lektur zadawanych do przeczytania w szkole przytoczę wyniki badania ankietowego z 2019 r. autorstwa Aleksandry Siedlaczek-Szwed (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie) i Agaty Jałowieckiej-Frani (Szkoła Podstawowa nr 52 im. Małego Powstańca w Częstochowie)¹. W przeprowadzonym wśród rodziców uczniów klas II–VI badaniu dotyczącym preferowanej formy spędzania czasu wolnego przez dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem czytelnictwa, autorki jednoznacznie wskazują, że w opinii rodziców młodzież, czytając książki w domu, najczęściej sięga po lektury szkolne. Co więcej, czytelnictwo lektur obowiązkowych wspierają sami ankietowani rodzice, częściej podejmując rozmowy o lekturze zadanej przez nauczyciela niż o innych książkach².

A jednak to właśnie lektury szkolne kojarzą się uczniom z nudą i zniechęcają do czytania³. Czytający nastolatki sięgają po lektury szkolne

-
- ¹ A. Siedlaczek-Szwed, A. Jałowiecka-Frania, *Czytelnictwo jako sposób spędzania czasu wolnego – analiza wyników badania ankietowego*, „Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok, Ružomberok” 2021, nr 2, http://studiascientifica.ku.sk/wp-content/uploads/2021/06/ssf_2_21_s_obalkou.pdf [dostęp: 27.03.2022], s. 75.
 - ² Najczęstszym wskazaniem książek, o jakich rozmawiają rodzice z dziećmi, są lektury szkolne (60% rodziców rozmawia z dziećmi o przeczytanej książce, jednak częściej o lekturze obowiązkowej niż dowolnej). Tamże, s. 86.
 - ³ Postawę niechęci wobec przymusu lekturowego przedstawiła Zofia Zasacka z Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej, przytaczając wypowiedź ankietowanych uczniów z 2008 r.: „Každá knižka, ktorá trafi na listu lektur, je skazana na tragediu [...] slovo lektura kojarzy mi sie z nudna knizka”. Z. Zasacka, *Nastoletni czytelnicy*, Warszawa 2008, s. 115.

z motywacji zewnętrznej, z obowiązku, ze strachu przed uzyskaniem złej oceny⁴. Deklarują, że nie czerpią przyjemności z czytania lektur szkolnych⁵, i ta tendencja nie zmienia się od lat⁶.

Żeby zwiększyć potencjał szkolnego omawiania lektur i wzbudzić w uczniach zamiłowanie do książek, trzeba by dokonać modyfikacji sposobu pracy z uczniami na lekcji. Analiza najnowszych badań tematycznych prowadzi do wniosku, że zmianę należałoby rozpatrzyć w dwóch aspektach:

- przyzwolenie na własną interpretację i odniesienie treści do własnego życia, czyli przekaz edukacyjny na miarę możliwości percepcyjnych młodzieży, bez zbędnego przymusu dydaktycznego;
- dopuszczenie użytkowania przez uczniów nowych technologii w trakcie realizacji zadań szkolnych, w tym sposobu przyswajania lektur szkolnych z uwzględnieniem nowych sposobów czytania współczesnych nastolatków.

Jak zauważa Zofia Zasacka w badaniu pn. „Satysfakcje i porażki zawodowe nauczycieli ze spotkań literackich na lekcji”⁷, warunkiem skutecznej i owocnej dydaktyki literatury jest zainteresowanie młodzieży omawianym tematem podczas lekcji oraz nawiązanie dobrych relacji z uczniami⁸. W polskich (i nie tylko) szkołach wciąż dominuje konwencjonalna rola nauczyciela, który, chcąc sprostać przeładowanej podstawie programowej, podaje

⁴ Analiza raportu OECD PISA 2018 oraz badań czytelnictwa Zasackiej publikowanych przez Bibliotekę Narodową 2008–2017: Choć uczniowie zdają sobie sprawę, że pewne książki warto czytać ze względu na ich wartość poznawczą, to przyznają, że w wielu przypadkach nie byli w stanie przebrnąć przez lekturę, ponieważ wydawała im się nudna. Badani zwracali uwagę także na nieprzystawalność tekstów do ich potrzeb czytelniczych.

⁵ Co więcej, w dniu 16 lutego 2022 r. w Ministerstwie Edukacji i Nauki została złożona petycja w sprawie zniesienia obowiązku czytania lektur szkolnych oraz możliwości swobodnego wyboru książki w edukacji szkolnej. Petycja została uzasadniona niechęcią uczniów do czytania lektur obowiązkowych, z którymi zapoznają się jedynie z motywacji zewnętrznych, czyli pod groźbą otrzymania oceny niedostatecznej. Zob. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/petycja-zlozona-16-lutego-2022-r> [dostęp: 2.04.2022].

⁶ M. Latoch-Zielińska, *Jednak czytaj! Co, dlaczego i jak czyta współczesna młodzież*, „Filoteknos” 2020, vol. 10, <https://doi.org/10.23817/filotek.10-6> [dostęp: 11.04.2022].

⁷ Ankieta na próbie badawczej 104 nauczycieli języka polskiego ostatnich klas gimnazjalnych na temat postaw lektorów języka polskiego związanych z ich pracą dydaktyczną i relacją między uczniem a nauczycielem podczas wspólnego czytania utworu literackiego.

⁸ Z. Zasacka, *Spotkania literackie na lekcji – satysfakcje i porażki zawodowe nauczycieli*, „Polonistyka. Innowacje” 2021, nr 14, <https://doi.org/10.14746/pi.2021.14.12> [dostęp: 11.04.2022], s. 125.

od razu jedyną słuszną interpretację omawianych tekstów. I to właśnie do czytania lektur szkolnych najtrudniej nakłonić uczniów, którzy wykazują bierność w samodzielnym omawianiu literatury⁹. Jednocześnie ankietowani nauczyciele deklarują, że większość nastolatków jest gotowa do prowadzenia dyskusji podczas lekcji na zadany przez prowadzącego temat. Zatem uczniowie są chętni do polemiki na temat omawianego dzieła¹⁰.

Z analizy wyników opisanego sondażu można wysnuć wnioski, że nauczyciele najlepiej radzą sobie z przekazywaniem i wyjaśnianiem poleceń, kontrolą dyscypliny na lekcjach i wspieraniem uczniów przy pokonywaniu trudności w nauce szkolnej. Twierdzą jednak, że trudno im przekonać podopiecznych, że warto uczyć się języka polskiego i poznawać lektury. Nauczyciele wskazują również, że uczniom brakuje motywacji do pracy, szczególnie samodzielnej¹¹.

Trudno się dziwić opisanym tendencjom wśród młodzieży, gdyż potrzeba czytania nie pojawia się samoistnie, ale wynika z potrzeby samorealizacji (w tym potrzeb poznawczych i estetycznych), zależnych od wysoko rozwiniętej samoświadomości. Jest czymś wyuczonym, wynikającym z dotychczasowej biografii, głównie doświadczeń literackich. Może się wytworzyć np. w przypadku pozytywnych doświadczeń z lekcji, gdzie wspólna analiza dzieła literackiego zaspokoila potrzeby uczniów: funkcjonalne, rozwojowe, recepcji kultury, rekreacyjne, a także społeczne¹².

Z przeglądu opisywanych poniżej badań wynika, że dla osiągnięcia satysfakcjonującego efektu dydaktyki polonistycznej i wzmocnienia świadomości literackiej – czyli, kolokwialnie mówiąc, chęci czytania – niezbędne jest przybliżenie uczniom tego, jak mogą wykorzystać wiedzę szkolną w codziennym życiu. Młodym ludziom należy pozwolić na wykształcenie własnych preferencji czytelniczych i umożliwić swobodną interpretację dzieła, którą mogą odnieść do własnego życia i wzmocnienia samoświadomości.

⁹ S. Levine, M. Hauser, M.W. Smith, *Authority and authenticity in teachers' questions about literature in three contexts*, „English Teaching: Practice & Critique” 2022, vol. ahead-of-print, no. ahead-of-print, <https://doi.org/10.1108/ETPC-03-2021-0021> [dostęp: 11.04.2022].

¹⁰ Z. Zasacka, *Spotkania literackie na lekcji...*, dz. cyt., s. 130.

¹¹ Tamże, s. 132.

¹² M. Orzoł, M. Wojciechowska, *Badania czytelnictwa jako instrument diagnozy nawyków i zachowań czytelniczych użytkowników bibliotek. Geneza i stan obecny*, „Biblioteka i Edukacja” 2021, nr 20, s. 65–86.

Ciekawej analizy porównawczej dokonali autorzy badania „Autorytet i autentyczność w pytaniach nauczycieli o literaturę”¹³. Zderzyli oni ze sobą sposoby omawiania tekstu przez tych samych nauczycieli na lekcji szkolnej oraz w innych pozaszkolnych środowiskach, np. w dyskusyjnym klubie książki. Sarah Levine i Mary Hauser ze Stanford University w USA oraz Michael W. Smith z Temple University, Philadelphia, przeanalizowali rodzaj pytań zadawanych przez nauczycieli szkół średnich w trzech rolach: jako nauczyciel prowadzący lekcję, jako lider w dyskusji w programie rozwoju zawodowego¹⁴ oraz jako uczestnik takiej dyskusji, zwykły czytelnik. Ocenie poddano wypowiedzi łącznie 24 nauczycieli z Los Angeles¹⁵. Badacze odnotowali, że w sali lekcyjnej przeważały pytania, które sugerowały właściwą (zgodną z kluczem interpretacyjnym) odpowiedź, gdzie uczniowie rzadziej angażowali się w dyskusję na temat omawianego dzieła. Wychowankowie oczekiwali podania od razu właściwego rozszyfrowania znaczeniowego, które zanotują, nie próbując nadać lekturze własnego sensu. Czekanie na z góry ustaloną wersję odbioru dzieła pod klucz interpretacyjny zgodny z podstawą programową zniechęca uczniów do pogłębiania doznania literackiego i zmniejsza motywację do szerszego poznania wartości tekstu czy pobudzenia refleksji, wyjścia poza obszar wyznaczony przez nauczyciela. Poczucie niepewności i ciekawości są wykluczone z dyskursów o znanych odpowiedziach, tak przecież powszechnych w wielu szkołach. Mówiąc ogólnie, dyskursy te są zbudowane na instytucjonalnych, hierarchicznych rolach szkolnych, określonych zachowaniach i sposobach posługiwania się językiem. W salach lekcyjnych nauczyciele często dyskutują z uczniami o przeczytanej lekturze, przyjmując rolę autorytetu interpretacyjnego, oferując „oficjalne znaczenia” tekstów literackich i kierując uczniów do konkretnych, wcześniej przygotowanych odczytań. Nawet jeśli nauczyciele wyznają wiarę w konstruktywistyczne, skoncentrowane na uczniu nauczanie i starają się zadawać pytania, to nadal często domyślnie przyjmują autorytatywną rolę i wdrukowują skrypty ze znanymi odpowiedziami. Dokonana przez autorów badania obserwacja wskazuje, że w miarę oddalania się prowadzącego od roli nauczyciela i przechodzenia do funkcji współdyskutanta nauczyciele

¹³ S. Levine, M. Hauser, M.W. Smith, dz. cyt., s. 1.

¹⁴ Program *professional development* (PD) to program dwuletnich praktycznych warsztatów dla nauczycieli w Stanach Zjednoczonych rozwijających ich kompetencje zawodowe. Tamże, s. 5.

¹⁵ Tamże, s. 6.

częściej zadawali autentyczne¹⁶, czyli oparte na ciekawości i wątpliwościach pytania, które angażowały innych czytelników w eksploracyjną, dialogiczną interpretację. W roli czytelnika rzadziej dążyli do zachowania pozycji autorytetu dla innych, a częściej pozwalali na wyrażenie własnej opinii. Postawa otwartości na interpretację zdecydowanie zachęcała interlokutorów do rozwinięcia swojego sposobu odbioru lektury, jak również zwiększała poznawcze zaangażowanie dyskutantów w tekst i jego analizę¹⁷.

Podsumowując, autentyczna, wspólna interpretacja utworu ma fundamentalne znaczenie w nauczaniu, ponieważ wspiera krytyczne i samodzielne myślenie uczniów. W nauczaniu czytania literackiego prawdziwe dociekanie opinii uczniów wspiera zaangażowanie w odbiór tekstu, w tym zwracanie uwagi na wiele wymiarów dzieła literackiego, takich jak analiza językowa, nadawanie znaczeń symbolicznych i opisywanie charakteru dzieła. Wspiera także otwartość na inne interpretacje, błędzenie oraz dążenie do zrozumienia, jak zbudowany jest świat. W takich debatach uczniowie pogłębiają swój odbiór dzieła, nabywają pozytywne doświadczeń z czytania. Podczas opisanych autentycznych dyskursów o dziele nauczyciel/edukator nie ma określonego skryptu pytań, ale wymyśla je na bieżąco w zależności od reakcji i dynamiki grupy. Wspólne nadawanie znaczeń, dociekanie sensu treści wspiera postawę eksploracji dzieła literackiego. Na koniec lekcji można skonfrontować „ustaloną interpretację” z rezultatem pracy uczniów, aby pokazać różnice w analizie dzieła. Implikacją opisanego badania jest zalecenie, żeby prowadzący lekcję zdali sobie sprawę, jaka jest różnica między stosowanym autorytetem interpretacyjnym a poczuciem autentycznej ciekawości wobec opinii uczniów. Dopiero kiedy uczniowie uznają klasę lekcyjną za przyjazne miejsce do wspólnego odkrywania nieznanego, czyli wtedy, gdy ich opinie nie będą oceniane pod kątem trafienia w odpowiedni klucz, chętniej zaangażują się w dyskusję.

Analogiczne wnioski wysnuły Allison Hall i Susan Goldman z University of Illinois w USA, analizując projekt READI dotyczący omawiania dzieł

¹⁶ Używając sformułowania „autentyczne pytania”, autorzy artykułu mieli na myśli tak zadane pytania, w przypadku których pytający nie ma autorytetu interpretacyjnego i nie wskazuje z góry jednej dobrej odpowiedzi, ale wspólnie docieka sensu z całą grupą. Autor takiego pytania szczerze pyta o subiektywną opinię innych czytelników, a nie wyznacza jedyne słuszne odczytanie treści dzieła.

¹⁷ S. Levine, M. Hauser, M.W. Smith, dz. cyt., s. 13.

literackich na lekcji¹⁸. Badanie miało na celu ukazanie, czego nauczyciele mogą się nauczyć, uzyskując dostęp do perspektyw uczniów na temat ich doświadczeń podczas pracy w klasie. Głównym założeniem autorskiego projektu READI było wprowadzenie swobody w hermeneutyce zaleconych uczniom lektur. Realizująca przedsięwzięcie klasa pani Edwards wspólnie omawiała przeczytane utwory. Rolą nauczyciela było jedynie zachęcenie uczniów do rozwinięcia swojego sposobu myślenia tak, aby każdy nadał swój własny sens omawianej lekturze. Z założenia nie było jednej poprawnej interpretacji, a wręcz to nauczyciel uczył się od podopiecznych ich perspektywy. Fundamentem projektu było przekonanie, że młodzi ludzie często nie rozumieją i nie szukają głębszego sensu lektur szkolnych, mając narzuconą interpretację. Zaproponowany dialogiczny dyskurs, wymiana doświadczeń zamiast tradycyjnej lekcji i zachęcanie uczniów do rozwinięcia swojego sposobu myślenia miały zwiększyć zaangażowanie uczniów i pogłębić rozumowanie literackie, umożliwiając młodzieży transfer treści książki do własnego życia, zarówno przeszłego, obecnego, jak i przyszłego. Podczas lekcji pani Edwards nie wypowiadała własnych opinii i nie narzucała interpretacji, za to doceniała wypowiedzi uczniów. Ewaluacja programu, w postaci wywiadów z uczniami, wykazała w nich chęć pogłębionej refleksji, dociekań ludzkich doświadczeń. Nastolatki problematyzowali zarówno kwestie zawarte w samym tekście, jak i okoliczności jego powstania, a także podejmowali próbę zrozumienia działań występujących postaci, konteksty społeczne akcji, prowadzili analizę scenerii oraz przebiegu wydarzeń. Uczniowie często też decydowali się na ponowne przemyślenie omówionych wcześniej zagadnień, a także nie tylko dyskutowali nad znaczeniami, ale również badali strukturę językową dzieła czy użyte środki retoryczne.

Do analizy projektu badaczki wykorzystały wywiady śródroczne i końcowe z sześcioma z 28 uczniów uczestniczących w projekcie oraz 111 nagrań z przebiegu lekcji. Elementem badania była także refleksyjna dyskusja z nauczycielką, która po dwóch latach od zakończenia projektu ponownie przeczytała transkrypcje wywiadów z uczestnikami. Po zakończeniu projektu ankietowani uczniowie zdecydowanie deklarowali, że pani Edwards zaszczepiła w nich zamiłowanie do czytania, doceniali przestrzeń otwartości

¹⁸ A.H. Hall, S.R. Goldman, *Why are we doing this? Teacher and student perspectives on literary reading*, „English Teaching: Practice & Critique” 2022, nr 1, <https://doi.org/10.1108/ETPC-06-2021-0076> [dostęp: 11.04.2022], s. 45.

i możliwość swobodnego dialogu, którą stworzyła na lekcji, zaznaczając, że nie ma jednej właściwej odpowiedzi. Każdy z podopiecznych wyniósł z tych wyjątkowych spotkań własną, interesującą go wartość. Nauczycielka pokazała im, jak badać i rozumieć świat poprzez czytanie tekstów literackich. Podczas oceny projektu okazało się, że każdy z uczestników lekcji miał inny, własny cel czytania dzieła i uczestniczenia w dyskursie o nim. Projekt okazał się cenny dla każdego, bo nawet uczniowie niebiorący czynnego udziału w lekcji deklarowali później w wywiadach, że program pobudził ich myślenie i głębsze rozumowanie literackie¹⁹.

Podobne wnioski, potwierdzające powyższe podejście nastawione na zwiększanie autonomii pracy uczniów, przedstawia praca badawcza Meliney Lesus i Andrei Vaughan (University of Illinois w USA)²⁰. Uzasadnieniem dokonanej analizy było spostrzeżenie, że możliwości pisarskie oraz wewnętrzna motywacja uczniów mogą się zwiększyć, gdy nauczyciele zastosują w trakcie lekcji szkolnej takie same metody pracy jak na spotkaniach mniej formalnych. Powinni wspierać swoich uczniów w zakresie umiejętności czytania i pisania, wykorzystując techniki, które angażują uczniów poza klasą, takie jak większa swoboda i dowolność w sposobie oraz zakresie tworzenia własnych tekstów. Autorzy artykułu podsumowują, że nie wystarczy wplatać zainteresowania uczniów w tradycyjną lekcję, ale należy ją przeformułować metodycznie. Badanie wpisuje się w nurt promocji czytelnictwa, którym jest wszelkie działanie dążące do zwiększenia zainteresowania książką, w tym także pisanie własnych tekstów. Analizy dokonano poprzez jakościowe studium przypadku pisarstwa młodzieży – obserwowano 13 treningów w pozaszkolnym zespole poezji mówionej dla młodzieży w West Side w Chicago, zebrano stworzone teksty uczniów, przeprowadzono wywiady z uczestnikami²¹. Obserwowany zespół miał za zadanie napisać własny oraz grupowy wiersz. Nauczyciele w czasie treningu nie dostarczali żadnych bezpośrednich instrukcji pisania, a jedynie dzielili się sugestiami. Uczniowie sami ustalali przebieg spotkań. Dostrzeżenie pozaszkolnych środowisk pisania jako kontekstów, w których młodzież uczy się umiejętności wyznaczonych przez podstawę programową, pozwala nauczycielom czerpać

¹⁹ Tamże, s. 54.

²⁰ M. Lesus, A. Vaughan, *“I just want to word it better”*: developing disciplinary literacies in an after-school spoken word poetry team, „English Teaching: Practice & Critique” 2022, nr 1, s. 57-70, <https://doi.org/10.1108/ETPC-06-2021-0069> [dostęp: 11.04.2022].

²¹ Tamże, s. 61.

z tych przestrzeni pomysły oraz wnioski. Warto zaprojektować bardziej autentyczne możliwości tworzenia tekstów, ułatwiając młodym ludziom rozwój specjalistycznej wiedzy także poza technicznymi praktykami pisania, jakie są zwykle uprzywilejowane w sali lekcyjnej. Autorki artykułu odnoszą się do wzmacniania współpracy między uczniami i odejścia od standardowej roli nauczyciela w klasie. Wnioskują, że oddanie większej autonomii oraz poświęcenie czasu na współtworzenie prac w kontekście klasy, uznanie ćwiczenia umiejętności czytania i pisania za sposób na współpracę z innymi, a nie jedynie cel sam w sobie zwiększa zaangażowanie i motywację wewnętrzną uczniów. Podczas tradycyjnej lekcji szkolnej pisanie najczęściej odbywa się indywidualnie, na polecenie nauczyciela i dotyczy tylko konkretnego zagadnienia. Jednak wejście w rolę współtwórcy tekstów, bardziej trenera niż autorytarnego nauczyciela oraz umożliwienie swobodnego poruszania się po klasie i współpracy między uczniami w tworzeniu zwiększyło czas poświęcony na pisanie, aktywność i inicjatywę uczniów.

W opisanym studium młodzi poeci zdecydowali się spędzić wiele godzin na pisaniu, ponieważ sami zdecydowali, o czym chcą pisać, jak podejść do utworu i jak go poprawić. Autorki artykułu konkludują, że powinniśmy umożliwić uczniom wybór – nie tylko w zakresie tematów, ale także przebiegu całego procesu tworzenia, oddając młodym inicjatywę i faktyczny wpływ na planowanie efektu ich działań. Może to również oznaczać pracę z uczniami w celu opracowania recenzji, które pomogą im ocenić własne dzieła. Sprawdzić, czy osiągnęli to, co zamierzeli. Należy wspierać uczniów w wyborze tematów, które są dla nich ważne, oraz zapewnić publiczność, nie tylko w postaci nauczycieli, ale też innych uczniów, dla których wybrane zagadnienia są równie bliskie²².

Podejście interaktywne do omawianych dzieł literackich jest zgodne z wnioskami badaczy na temat sposobu czytania treści i spędzania wolnego czasu przez młodzież²³. Rhydah Nyambane z The Technical University of Kenya przeprowadziła ankietę wśród 50 studentów i pięć pogłębionych wywiadów z wydawcami książek. Celem badania było ustalenie miejsca książki drukowanej w dobie postępu technologicznego. Autorka zaczyna

²² Tamże, s. 68.

²³ R. Nyambane, *The future of the printed book in the era of technological advancement: an imperative for digital innovation and engagement*, „Journal of Information, Communication and Ethics in Society” 2021, nr 4, s. 537–559, <https://doi.org/10.1108/JI-CES-10-2020-0106> [dostęp: 11.04.2022].

artykuł od spostrzeżenia, że wciąż pokutuje przekonanie o wyższości statusu książki drukowanej nad innymi nośnikami mediów. To korzystanie z egzemplarza wydane w formie tradycyjnej, podczas zanurzenia się w lekturze w miejscu publicznym, postrzegane jest jako nobilitacja statusu społecznego czytelnika. Natomiast wielkość domowej biblioteki świadczy o wykształceniu jej właściciela. Taki światopogląd dominujący wśród dorosłych nie ma odzwierciedlenia w preferencjach czytelniczych adolescentów. Spoglądając na wyniki badania, dowiadujemy się, że młodzi ludzie zdecydowanie chętniej wybierają internet niż bibliotekę stacjonarną (45 na 50 ankietowanych studentów preferuje szukanie informacji w internecie zamiast w bibliotece, a 46 uczestników badania deklaruje, że woli czytanie na nośnikach elektronicznych niż używanie książki drukowanej). Autorka artykułu zaobserwowała, że na kampusie Uniwersytetu w Kenii biblioteki pełne książek nie przyciągają użytkowników, którzy wybierają raczej kafejkę internetową niż tradycyjną kwerendę biblioteczną. A potrzebne materiały do nauki drukują, zamiast wypożyczyć znaleziony w sieci tytuł w bibliotece uniwersyteckiej²⁴.

Dlaczego młodzi dorośli dokonali takiej zmiany kultury czytelniczej? Ponieważ jest to dla nich wygodniejsza forma, dostępna w każdym telefonie, w każdym miejscu. Korzystanie z cyfrowych czytników pozwala na większą swobodę poszukiwań i wyborów, a także ma bardziej wizualny charakter mediów internetowych i lepiej przemawia do młodego pokolenia. Internet i media społecznościowe wzbudzają pozytywne konotacje, kojarząc się z wypoczynkiem i rozrywką, a nie przymusem szkolnym. W dodatku forma cyfrowa pozwala na interakcję (napisanie własnej opinii, wymianę doświadczeń z innymi czytelnikami, podzielenie się emocjami po lekturze). Z konkluzji autorki badania wynika, że nie sugeruje ona zastąpienia starego nowym, a jedynie przekształcenie i współistnienie książek drukowanych z cyfrowymi formami przekazu, aby każdy czytelnik znalazł coś dla siebie²⁵.

Inklinacje młodych dorosłych do wchodzenia w interakcję z tekstem literackim oraz swobodę wyboru tekstu, formy i czasu poświęconego na lekturę omawia także Elisa Tattersall Wallin (University of Borås, Szwecja)

²⁴ Autorka badania podaje, że w wielu miejscach w Afryce dostęp do internetu w gospodarstwach domowych jest utrudniony. W Polsce kafejki internetowe są już rzadkością.

²⁵ Tamże, s. 555.

w przeglądzie nawyków słuchania audiobooków przez adolescentów²⁶. Konkluzją jej pracy badawczej jest wniosek, że młodzież nie preferuje linearnego czytania, lecz woli przełączać się między słuchaniem muzyki i audiobooków, pomiędzy mediami społecznościowymi i czytaniem książki. To właśnie zmienność i dowolność charakteryzuje kulturę czytelnictwa współczesnych uczniów. Użytkownicy smartfonów mają do wyboru słuchanie różnego rodzaju treści, a wybór mediów do słuchania zależy nie tylko od sytuacji i powiązanych ze sobą czynności, ale także od samego użytkownika i jego poziomu energii. Różne media (od słuchania muzyki po czytanie) wymagają od słuchacza innych poziomów skupienia i możliwości fizycznych niż książka. Telefon stał się przedmiotem, który zawsze mamy przy sobie. E-czytanie czy słuchanie audiobooków nie tylko rozszerza codzienny czas poświęcony lekturze między innymi obowiązkami, ale, deklaratywnie, również poprawia samopoczucie użytkowników²⁷.

Powyższe badanie koresponduje ze spostrzeżeniami autorów artykułu poddającego analizie dotychczasowe badania czytelnictwa²⁸. Z treści artykułu wynika, że najmniej czasu na oddanie się lekturze mają uczniowie szkół, przeładowani obowiązkami szkolnymi i zajęciami pozalekcyjnymi oraz spędzaniem czasu w internecie. Współczesny tryb życia sprawia, że nie dysponują oni czasem, który mogliby poświęcić na wizytę w bibliotece, natomiast chętnie korzystają z materiałów dostępnych pod ręką – w smartfonie czy tablecie, w każdym miejscu i o każdej porze. Jednocześnie badacze wskazują na kształtowanie się nowego charakteru kultury czytelnictwa wśród nastolatków, opartej na własnych wyborach lektur, czytanych w przerwach między innymi obowiązkami. Młodzi preferują zapoznawanie się z tekstami literackimi przerywane innymi bodźcami wizualnymi – nawet

²⁶ Przeanalizowano jakościowo ustrukturyzowane wywiady przeprowadzone z dziesięcioma szwedzkimi użytkownikami audiobooków w wieku 18–19 lat w przeciętny dzień powszedni. Badanie miało na celu identyfikację codziennych praktyk czytelnictwa poprzez słuchanie treści książki przez młodych dorosłych. E. Tattersall Wallin, *Audiobook routines: identifying everyday reading by listening practices amongst young adults*, „Journal of Documentation” 2022, nr 7, s. 266–281, <https://doi.org/10.1108/JD-06-2021-0116> [dostęp: 11.04.2022].

²⁷ Tamże, s. 279.

²⁸ P.M. Rothbauer, L. Cedeira Serantes, *Reading time: exploring the temporal experiences of reading*, „Journal of Documentation” 2022, nr 1, s. 113–128, <https://doi.org/10.1108/JD-11-2020-0200> [dostęp: 11.04.2022].

wyskakującymi okienkami powiadomień. Autorzy wysnuwają także interesującą hipotezę, że najbliższą tradycyjną formą literacką odpowiadającą czytaniu w internecie jest komiks. Czytanie komiksów pozwala na szybkie zanurzenie się w treści, przerwanie lektury w dowolnym momencie, łączenie wartości wizualnych z tekstem literackim²⁹.

Zestawienie powyższych konkluzji z badań z całego świata potwierdza hipotezę postawioną na początku tego artykułu. Przerzucenie spiritus movens na uczniów, oddanie im inicjatywy i skupienie się na autentyczności omawianego czy tworzonego dzieła literackiego zamiast przedstawiania jedynie imperatywu zgodnego z podstawą programową angażuje adolescentów i zwiększa ich motywację do pracy. Wyniki badań dotyczących przyszłości książki drukowanej pokazują, że młodzi dorośli jako źródło informacji wskazują raczej internet niż bibliotekę i książkę drukowaną³⁰. Dzieje się tak zarówno ze względu na nowoczesny styl życia młodzieży, częstą zmienność aktualnie realizowanego zadania, jak i z uwagi na większą swobodę wyboru lektury oraz sposobność wypowiedzenia się na temat przeczytanego utworu i skonfrontowania swojej perspektywy z innymi w przestrzeni internetowej. Styl czytania współczesnych adolescentów zmienił się z linearnego na bardziej przerywany i różnorodny, zarówno jeśli chodzi o rodzaj nośników wykorzystywanych do lektury, jak i treści oraz sposoby interakcji z tekstem.

Podsumowując, atmosfera wspólnego dociekania i przenoszenia zdobytej wiedzy na własne doświadczenia pozwala skuteczniej komunikować się z uczniami oraz promować postawy bliskie kulturze czytelniczej, niezależnie od tego, czy kultura ta będzie rozumiana w sposób tradycyjny, czy też będzie bazowała na nowych mediach i technologiach informacyjno-komunikacyjnych³¹.

oprac. Agnieszka Brzostowska

²⁹ Tamże, s. 6–7.

³⁰ R. Nyambane, dz. cyt., s. 547.

³¹ M. Orzoł, M. Wojciechowska, dz. cyt.

OPRACOWANO NA PODSTAWIE:

- Hall A.H., Goldman S.R., *Why are we doing this? Teacher and student perspectives on literary reading*, „English Teaching: Practice & Critique” 2022, nr 1, s. 44–56, <https://doi.org/10.1108/ETPC-06-2021-0076> [dostęp: 11.04.2022]
- Latoch-Zielińska M., *Jednak czytaj! Co, dlaczego i jak czyta współczesna młodzież*, „Filoteknos” 2020, vol. 10, <https://doi.org/10.23817/filotek.10-6> [dostęp: 11.04.2022]
- Lesus M., Vaughan A., *“I just want to word it better”: developing disciplinary literacies in an after-school spoken word poetry team*, „English Teaching: Practice & Critique” 2022, nr 1, s. 57–70, <https://doi.org/10.1108/ETPC-06-2021-0069> [dostęp: 11.04.2022]
- Levine S., Hauser M., Smith M.W., *Authority and authenticity in teachers’ questions about literature in three contexts*, „English Teaching: Practice & Critique” 2022, vol. ahead-of-print, no. ahead-of-print, <https://doi.org/10.1108/ETPC-03-2021-0021> [dostęp: 11.04.2022]
- Nyambane R., *The future of the printed book in the era of technological advancement: an imperative for digital innovation and engagement*, „Journal of Information, Communication and Ethics in Society” 2021, nr 4, s. 537–559, <https://doi.org/10.1108/JICES-10-2020-0106> [dostęp: 11.04.2022]
- Orzół M., Wojciechowska M., *Badania czytelnictwa jako instrument diagnozy nawyków i zachowań czytelniczych użytkowników bibliotek. Geneza i stan obecny*, „Biblioteka i Edukacja” 2021, nr 20, s. 65–86
- Rothbauer P.M., Cedeira Serantes L., *Reading time: exploring the temporal experiences of reading*, „Journal of Documentation” 2022, nr 1, s. 113–128, <https://doi.org/10.1108/JD-11-2020-0200> [dostęp: 11.04.2022]
- Siedlaczek-Szwed A., Jałowiecka-Frania A., *Czytelnictwo jako sposób spędzania czasu wolnego – analiza wyników badania ankietowego*, „Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok, Ružomberok” 2021, nr 2, http://studiascientifica.ku.sk/wp-content/uploads/2021/06/ssf_2_21_s_obalkou.pdf [dostęp: 27.03.2022]
- Tattersall Wallin E., *Audiobook routines: identifying everyday reading by listening practices amongst young adults*, „Journal of Documentation” 2022, nr 7, s. 266–281, <https://doi.org/10.1108/JD-06-2021-0116> [dostęp: 11.04.2022]
- Zasacka Z., *Nastoletni czytelnicy*, Warszawa 2008

- Zasacka Z., *Spotkania literackie na lekcji – satysfakcje i porażki zawodowe nauczycieli*, „Polonistyka. Innowacje” 2021, nr 14, s. 123–140, <https://doi.org/10.14746/pi.2021.14.12> [dostęp: 11.04.2022]
- Deńca M., *Czytelnik niepełnosprawny w bibliotece – możliwości i ograniczenia*, [w:] *Mobilnie, interaktywnie, kompetentnie. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*, red. M. Wojciechowska, M. Cyrklaff-Gorczyca, Warszawa 2019.

LOCKDOWN A CZYTELNICTWO DZIECI

WPŁYW ZAMKNIĘCIA SZKÓŁ W WYNIKU COVID-19 NA CZYTELNICTWO TEKSTÓW DRUKOWANYCH I CYFROWYCH WŚRÓD UCZNIÓW W CZASIE WOLNYM**THE COVID-19 SCHOOL CLOSURE EFFECT ON STUDENTS' PRINT AND DIGITAL LEISURE READING**

Baoqi Sun, Chin Ee Loh, Youyan Nie

2021

[Link do artykułu źródłowego](#)

Konsekwencje pandemii COVID-19 dostrzec można praktycznie w każdym aspekcie funkcjonowania człowieka. Dynamika zmian na przestrzeni tego okresu szczególnie widoczna jest w sferze technologii i codziennych związanych z nią zwyczajów. Z artykułu badaczek z Singapuru¹ można dowiedzieć się, w jaki sposób zmiany te wpłynęły na proces edukacji uczniów szkół podstawowych, w szczególności na ich zwyczaje czytelnicze. Negatywne konsekwencje wynikające z przerwy w edukacji stacjonarnej można rozpatrywać w kontekście dobrze zbadanej koncepcji *summer reading loss*²

¹ Autorki wywodzą się z Narodowego Instytutu Edukacji przy Uniwersytecie Technologicznym w Singapurze.

² K.L. Alexander, D.R. Entwisle, L.S. Olson, *Lasting consequences of the summer learning gap*, „American Sociological Review” 2007, nr 72 (2), s. 167–180, <https://doi.org/10.1177/000312240707200202> [dostęp: 12.04.2022]; H. Cooper, B. Nye, K. Charlton, J. Lindsay, S. Greathouse, *The effects of summer vacation on achievement test scores: a narrative and meta-analytic review*, „Review Educational Research” 1996, nr 66 (3), s. 227–268, <https://doi.org/10.3102/00346543066003227> [dostęp: 12.04.2022]; J.S. Kim, D.M. Quinn, *The effects of summer reading on low-income children's literacy achievement from kindergarten to grade 8: a meta-analysis of classroom and home interventions*, „Review Educational Research” 2013, nr 83 (3), s. 386–431, <https://doi.org/10.3102/0034654313483906> [dostęp: 12.04.2022]; A. McGill-Franzen, N. Ward, M. Cahill, *Summers: Some are reading, some are not! It matters*, „The Reading Teacher” 2016, nr 69 (6), s. 585–596, <https://ila.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/trtr.1461> [dostęp: 12.04.2022].

(tłum. letniej utraty czytania), zgodnie z którą uczniowie mniej chętnie sięgający po lekturę lub pochodzący z domów dysponujących mniejszą liczbą książek czytają mniej w okresie letnim. Skutkuje to m.in. obniżeniem sprawności w czytaniu i może powodować dalsze trudności w zakresie przyswajania materiału, a także wpływać na mniejszą częstotliwość odwiedzania bibliotek³.

Przedstawione w materiale wnioski obejmują analizę wpływu zamknięcia szkoły w wyniku lockdownu na zwyczaje czytelnicze uczniów. W przeprowadzonym badaniu weryfikowano zmiany, jakie zaszły wśród uczniów singapurskich szkół podstawowych w zakresie czerpania przyjemności z czytania, częstotliwości sięgania po lekturę oraz dostępu do zasobów w formie drukowanej i cyfrowej podczas zamknięcia szkoły między kwietniem a czerwcem 2020 r. W sytuacji gdy uczniowie nie mieli fizycznego dostępu do materiałów drukowanych, badaczki postawiły cztery pytania o ich zwyczaje czytelnicze:

1. Jakie zmiany w poziomie zadowolenia z czytania materiałów cyfrowych i drukowanych oraz jakie różnice w ilości przeczytanych materiałów deklarują singapurscy uczniowie w odniesieniu do okresu sprzed lockdownu?
2. Jakie są źródła materiałów do czytania i czy zmienił się czas spędzany na korzystaniu z urządzeń elektronicznych podczas zamknięcia szkoły?
3. Jakie są relacje między przyjemnością z czytania, zmianami w ilości czytanych materiałów drukowanych/cyfrowych, liczbą posiadanych w domu książek drukowanych/e-booków a czasem spędzonym na korzystaniu z urządzeń podczas zamknięcia szkoły?
4. Jakie powody zmiany preferencji w korzystaniu z cyfrowych lub drukowanych materiałów czytelniczych podczas zamknięcia szkoły podają uczniowie?

W badaniu skupiono się na aktywności uczniów jedynie w zakresie czytania w czasie wolnym (ang. *leisure reading*). Wzięto pod uwagę ich samodzielne wybory lektur niewymaganych programem szkolnym lub pracami domowymi.

Do weryfikacji przyjętego problemu badawczego autorki zastosowały podejście mieszane – procedurę sekwencyjnego wyjaśniania (ang. *explanatory sequential mixed methods design*)⁴, w ramach której na początku zbierano dane ilościowe, a później – także dane jakościowe. Te pierwsze

³ K.L. Alexander, D.R. Entwisle, L.S. Olson, dz. cyt.

⁴ J.W. Creswell, V.L. Clark, *Designing and conducting mixed methods research*, Thousand Oaks, CA 2017.

gromadzone były za pośrednictwem kwestionariusza ankietowego, a następnie zostały rozszerzone o materiał z częściowo ustrukturyzowanych zogniskowanych wywiadów grupowych. Wśród uczestników tego badania byli uczniowie klas IV i V (w wieku 10–11 lat) z sześciu szkół podstawowych w Singapurze. W związku z wielokulturową populacją tego miasta-państwa badaczki dokonały selekcji szkół w celu odzwierciedlenia rzeczywistej struktury ludności. Próba do badania ilościowego dobrana została metodą kwotową i obejmowała 1420 Chińczyków (70,6%), 338 Malajów (16,8%), 174 Hindusów (8,6%) i 80 uczniów innego pochodzenia etnicznego (4,0%), natomiast do części badania fokusowego – z uwagi na ograniczenia pandemiczne – w sposób celowy dobrano 36 uczniów o zróżnicowanych umiejętnościach w zakresie czytania, uczęszczających do jednej szkoły. Ankieta miała na celu zrozumienie wyborów czytelniczych w zakresie materiałów drukowanych i cyfrowych, w badaniu jakościowym badaczki chciały zaś uzyskać lepsze zrozumienie tego, jak i dlaczego uczniowie czytają w obu formatach podczas zamknięcia szkoły.

Obawy wielu rodziców i nauczycieli o nadmierne wykorzystywanie urządzeń elektronicznych w czasie wolnym znalazły odzwierciedlenie w hipotezie postawionej przez badaczki przed rozpoczęciem badania. Wyniki badania obaliły jednak tę hipotezę – zarówno przed zamknięciem szkoły, jak i w czasie lockdownu uczniowie preferowali czytanie w formie drukowanej, a poszukując materiałów do czytania, częściej korzystali z zasobów domowych niż internetowych. Wyniki badania ujawniły również pozytywną korelację między deklarowaną przyjemnością z czytania przed zamknięciem szkoły i w trakcie lockdownu, co oznaczało, że im wyższy był poziom tego wskaźnika w okresie sprzed zamknięcia szkoły, tym wyższy był również w trakcie nauki zdalnej. Wyniki kształtowały się w następujący sposób: „55,5% badanych uczniów, którzy bardzo lubili czytać przed zamknięciem szkoły, stwierdziło, że jeszcze bardziej lubili czytać podczas zamknięcia szkoły. Z kolei 59,1% uczniów, którzy w ogóle nie lubili czytać, stwierdziło, że czytają mniej niż zwykle”⁵, co zdaje się potwierdzać wspomnianą na początku koncepcję *summer reading loss*.

Poruszony w badaniu aspekt zrozumienia upodobań i nawyków czytelniczych uczniów związanych z preferowanym formatem (drukowanym lub cyfrowym) może pomóc zarówno badaczom w ukierunkowaniu dalszych

⁵ Tłumaczenie własne.

badają, jak i decydom w opracowaniu optymalnych strategii i kanałów pozwalających na wspieranie i angażowanie uczniów w czytanie za pomocą różnych technologii, ale przede wszystkim w zakresie udostępniania właściwych zasobów czytelniczych, dostosowanych do aktualnej formy nauczania. Autorki rekomendują dalsze badania dotyczące zgłaszanych przez uczniów wyzwań obejmujących brak odpowiednich materiałów do czytania, zwłaszcza gdy dotychczasowe źródła lektur i rekomendacji, takie jak biblioteka, nauczyciele i przyjaciele, były dostępne w ograniczonym zakresie. W ich opinii kluczowe znaczenie ma ułatwienie uczniom dostępu do wysokiej jakości materiałów czytelniczych zarówno jeśli chodzi o formę (drukowaną i cyfrową), jak i miejsce: dom i szkołę (poza godzinami otwarcia).

oprac. dr Piotr Rudera

WCZESNE CZYTANIE

PROMOWANIE WCZESNEGO CZYTANIA NA OBSZARACH OBJĘTYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W RAMACH PODSTAWOWEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ

PROMOTING EARLY READING IN A SOCIAL EXCLUSION DISTRICT IN PRIMARY CARE

Ana Garach-Gómez, Alberto Ruiz-Hernández, Gracia Maria García-Lara, Inés Jiménez-Castillo,
Irene Ibáñez-Godoy, Manuela Expósito-Ruiz

2021

[Link do artykułu źródłowego](#)

Czytanie jest procesem poznawczym, który przyczynia się m.in. do rozwoju obszarów mózgu, ale także stymuluje zabawę i wyobraźnię. Niektóre z procesów pojawiają się w sposób automatyczny, ponieważ mózg ma do tego określone, wbudowane zdolności. W przypadku części z nich wymagane jest dostosowanie istniejących ścieżek w mózgu do różnych funkcji – tak jest w przypadku czytania¹. Dotychczasowe ustalenia wynikające z badań potwierdzają, że dzieci, którym rodzice regularnie czytali, same szybciej uczą się czytać, poszerzają słownictwo i osiągają lepsze wyniki w nauce.

Promowanie czytania w bardzo wczesnym wieku² ma na celu wspieranie prawidłowego rozwoju dziecka. Wydawać się może, że powinno to być uznawane za standard, jednak badanie przeprowadzone przez lekarzy i pielęgniarki Andaluzyskiej Służby Zdrowia zarysowuje najistotniejsze aspekty utrudniające realizację choćby podstawowych działań w tym zakresie. Celem przeprowadzonego w latach 2015–2017 badania była ocena efektów inicjatywy promującej nawyki czytelnicze w ośrodku podstawowej opieki

¹ S. Dehaene, F. Pegado, L.W. Braga, P. Ventura, G. Nunes Filho, A. Jobert et al., *How learning to read changes the cortical networks for vision and language*, „Science” 2010, nr 330, s. 1359–1364, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/21071632/> [dostęp: 12.04.2022].

² Przez „wczesne czytanie” badacze rozumieją proces opanowywania tej umiejętności przez dziecko, zanim rozpocznie ono formalną edukację.

zdrowotnej, położonym w dzielnicy objętej transformacją społeczną. Inicjatywa ta polegała na rozmowach z rodzicami, dostarczaniu książek rodzinom i zachęcaniu do włączania książek do codziennych zabaw dzieci. Autorzy projektu badawczego chcieli przede wszystkim ocenić działania mające promować czytanie wśród społeczności o niskich dochodach. Projekt został zrealizowany na obszarze, którego ludność dotknięta jest wieloma problemami strukturalnymi związanymi ze znacznym ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym wyraźną niepewnością dotyczącą sytuacji mieszkaniowej, absencją i niepowodzeniami szkolnymi, ale również nieodpowiednimi warunkami sanitarnymi i wysoką stopą bezrobocia³.

Do badania quasi-eksperymentalnego zakwalifikowane zostały dzieci urodzone w 2015 r. (łącznie 154 dzieci w grupie eksperymentalnej i 188 w grupie kontrolnej) i zarejestrowane w wybranym ośrodku zdrowia. Inicjatywę promującą czytanie przeprowadzono dla dzieci w wieku 4, 6, 12 i 18 miesięcy, a w przypadku dzieci w wieku 24 miesięcy oceniono także ich upodobania dotyczące czynności związanych z czytaniem w stosunku do innych zajęć w czasie wolnym. Na rutynowe badania kontrolne zapraszano rodziców z dziećmi osiągającymi odpowiedni wiek wyrażony w miesiącach życia (wskazany powyżej). Podczas pierwszego spotkania otrzymywali oni zestaw materiałów pisemnych przedstawiających korzyści wynikające z zapewnienia dzieciom dostępu do materiałów czytelniczych i indywidualnej edukacji w tym zakresie. Podczas kolejnych spotkań dzieci otrzymywały zestawy książek dostosowane do ich wieku. W celu określenia roli rodziców w procesie zaznajamiania dzieci ze słowem pisany na wczesnym etapie życia zebrano dane socjodemograficzne. Na zakończenie projektu przeprowadzono badanie ankietowe, które pozwoliło na określenie wpływu otrzymanych zestawów na zwyczaje czytelnicze dzieci i rolę rodziców w tym zakresie. Pytano m.in. o miejsce czytania wśród rozrywek dziecka, a także obecność książek dla dzieci w domu i częstotliwość odwiedzin w bibliotece publicznej.

Badanie wykazało m.in., że dzieci z grupy eksperymentalnej wykazywały większe zainteresowanie czytaniem jako zajęciem w czasie wolnym niż dzieci z grupy kontrolnej. Uzyskane wyniki wskazują na niewielką poprawę

³ Junta de Andalucía, *Introducción. Zonas con necesidades de transformación social (ZNTS)*, <https://www.juntadeandalucia.es/organismos/igualdadpoliticasocialyconciacion/areas/inclusion/zonas-transformacion/paginas/introduccion-zonas-transformacion.html> [dostęp: 12.04.2022].

oceny atrakcyjności czytania w porównaniu z innymi zajęciami dostępnymi dla badanych dzieci. Nie zidentyfikowano natomiast żadnej poprawy w zakresie dostępności książek dla dzieci w domu i częstotliwości wizyt w bibliotece.

Prezentowana analiza otwiera nowy kierunek badań w Hiszpanii, gdzie krajowe stowarzyszenia podobne do Reach Out and Read⁴ nie zostały jeszcze utworzone. Na obszarze, na którym przeprowadzono badanie, gdzie występuje wysoki odsetek dorosłych, którzy nie ukończyli szkoły średniej, podobne eksperymenty, mające na celu promowanie czytania w dzieciństwie, muszą stać się powszechną praktyką. Na podstawie otrzymanych wniosków wdrożono również zalecenia dotyczące głośnego czytania we wczesnym dzieciństwie, wyjaśniając rodzicom korzyści, jakie ta praktyka przynosi dzieciom. Ważne jest również, aby zapewnić niezbędne zasoby i rozwiązania systemowe do realizacji odpowiednich działań promujących czytelnictwo w ramach podstawowej opieki zdrowotnej.

oprac. dr Piotr Rudera

⁴ Reach Out and Read – jest to amerykański narodowy program edukacji pediatrycznej, w ramach którego opracowywane są rozwiązania systemowe dotyczące edukacji pracowników ze specjalnością pediatryczną i medycyną rodzinną poprzez szkolenie lekarzy w zakresie włączania książek i promowania umiejętności czytania i pisania do świadczenia podstawowej opieki zdrowotnej.

2.

KULTURA CZYTELNICZA W CYFROWYM ŚWIECIE

E-BOOKI

ROLA PREFERENCJI UŻYTKOWNIKÓW BIBLIOTEK W GOTOWOŚCI DO CZYTANIA I PŁACENIA ZA E-BOOKI: STUDIUM PRZYPADKU REPUBLIKI CZESKIEJ

THE ROLE OF LIBRARY USER PREFERENCES IN THE WILLINGNESS TO READ AND PAY FOR E-BOOKS: CASE OF THE CZECH REPUBLIC

Jan Stejskal, Petr Hajek, Viktor Prokop

2021

[Link do artykułu źródłowego](#)

Celem opisanego w artykule badania była analiza preferencji dotyczących korzystania z e-booków i skłonności do płacenia za nie wśród użytkowników bibliotek oraz osób, które ich nie odwiedzają. Badanie zostało przeprowadzone za pomocą ankiety elektronicznej (CAWI) na reprezentatywnej próbie badawczej ponad 1,3 tys. użytkowników Biblioteki Miejskiej w Pradze oraz 1,1 tys. osób z całej populacji Czech.

Badania wykazały, że w Czechach najpopularniejszym sposobem pozyskiwania książek jest ich zakup w wersji drukowanej lub pożyczenie od znajomego, w dalszej kolejności wskazywano na wypożyczenie książki z biblioteki lub zakup używanej książki drukowanej. Wśród sposobów na zdobywanie e-booków najpopularniejszym jest pobieranie ich za darmo z internetu, w następnej kolejności: pobieranie darmowych wersji ze strony internetowej biblioteki, dopiero później wypożyczanie e-booków z biblioteki i na samym końcu ich zakup, który stanowił marginalną liczbę wskazań. Można więc dojść do wniosku, że badani, pozyskując e-booki, starają się uniknąć ponoszenia kosztów z tym związanych. Wyniki wskazują jednak na duże przywiązanie Czechów do książek drukowanych i małą popularność e-booków w tym kraju.

PREFEROWANE SPOSOBY POZYSKIWANIA KSIĄŻEK

	CAŁA POPULACJA (%)	UŻYTKOWNICY BADANEJ BIBLIOTEKI (%)
Zakup nowej książki drukowanej	37	14
Zakup używanej książki drukowanej (w księgarni, e-sklepie itp.)	11	18
Pożyczenie książki drukowanej od znajomych itp.	15	27
Wypożyczenie drukowanej książki z biblioteki	20	16
Zakup e-booka	2	3
Wypożyczenie e-booka z biblioteki	3	5
Pobranie darmowego e-booka ze strony biblioteki	5	8
Pozyskanie darmowego e-booka z innej strony internetowej	6	7
Z innego miejsca	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The role of library user preferences in the willingness to read and pay for e-books: case of the Czech Republic*, s. 645.

Badani w obu grupach w ciągu ostatnich 12 miesięcy korzystali średnio z pięciu e-booków. Z elektronicznej formy książek najchętniej korzystali ludzie młodzi pomiędzy 18. a 25. rokiem życia. Z badania można również wyciągnąć wniosek, że mała popularność e-booków wśród osób starszych (powyżej 65. roku życia) jest związana z ich niedostateczną promocją, ale również technicznymi problemami związanymi z dostępem do e-publicacji.

Większość badanych korzysta z e-booków dla rozrywki, tylko 1 na 10 badanych wykorzystywał je w celach związanych z pracą. E-booki najczęściej czytano na smartfonach i komputerach, a co ciekawe – rzadziej na przeznaczonych do tego czytnikach e-booków.

Ankietowanym, którzy nie korzystali z e-booków, zadano pytanie, dlaczego tego nie robią. Najczęstsza odpowiedź była związana z tym, że wolą książki papierowe. Sporo osób deklarowało także, że chce odpocząć od urządzeń cyfrowych. Odbiorcy w swoich odpowiedziach wskazywali również na właściwości książek papierowych, które nie są charakterystyczne dla e-booków, takie jak: możliwość poczucia zapachu papieru czy przekartkowania książki. Wraz z wiekiem respondentów w całej populacji zwiększała się także liczba odpowiedzi dotycząca braku odpowiedniego sprzętu, na którym mogliby czytać e-booka, chociaż, co ciekawe, wśród użytkowników bibliotek najczęściej na tę odpowiedź wskazywali ludzie młodzi. Na pytanie:

„Czy w ciągu najbliższych 12 miesięcy zamierzasz przeczytać e-booka?”
około połowa ankietowanych odpowiedziała: „raczej nie”.

POWODY, DLA KTÓRYCH RESPONDENCI NIE KORZYSTAJĄ Z E-BOOKÓW

POWÓD	POPULACJA CZECH				UŻYTKOWNICY BADANEJ BIBLIOTEKI			
	18-25	26-45	46-65	>65	18-25	26-45	46-65	>65
W ogóle nie czytam książek	3,9	6,2	1,3	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0
Lubię książki papierowe	80,0	87,7	81,9	87,8	90,9	89,8	89,4	86,4
Lubię kartkować książki	44,0	50,0	45,0	50,0	81,8	54,2	44,7	52,3
Lubię robić notatki w książkach	4,0	6,6	8,1	7,3	18,2	3,4	4,3	4,6
Lubię zapach i teksturę papieru	52,0	41,8	23,5	17,1	63,6	37,3	31,9	18,2
Nie mam odpowiedniego sprzętu	8,0	9,8	20,1	29,3	27,3	18,6	12,8	15,9
Chcę odpocząć od urządzeń cyfrowych	60,0	43,4	38,3	29,3	68,2	45,8	36,2	52,3
Nie wiem, jak używać e-booków	4,0	3,3	7,4	14,6	4,6	3,4	12,8	13,6
Nie wiem, skąd pobrać e-booki	4,0	1,6	4,7	7,3	13,6	3,4	4,3	9,1
E-booki, które chcę czytać, nie są dostępne	12,0	2,5	3,4	8,5	0,0	3,4	2,1	2,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *The role of library user preferences in the willingness to read and pay for e-books: case of the Czech Republic*, s. 648.

Badanych zapytano również, czy byłiby skłonni wypożyczyć e-booka, gdyby można było z niego korzystać przez 30 dni za darmo. Większość osób była zainteresowana taką opcją, wyjątkiem byli „sentymentalni czytelnicy”, którzy uważali, że najbardziej satysfakcjonujące jest czytanie książek papierowych. Gdyby za taką usługę wprowadzić opłatę, to skłonność do wypożyczenia książek byłaby mniejsza u wszystkich ankietowanych. Najmniej

skłonne do uiszczenia opłaty były osoby najmłodsze i najstarsze, co wynika zapewne z ich sytuacji finansowej. Badani deklarowali, że byliby w stanie zapłacić za miesięczne wypożyczenie książki średnio ok. 2 euro. Co ciekawe, młodszy odbiorcy wyceniali tego typu usługę znacznie wyżej niż starsi, co prawdopodobnie mogło być związane z ich orientacją w cenach e-usług. Skłonność do zapłaty za wypożyczenie e-booków malała wraz z wiekiem. Wyniki badania wskazują również, że uzależniona jest ona od wielu czynników, takich jak płeć, poziom edukacji czy wykorzystanie książek w celach zawodowych. Nie zawsze natomiast związana jest z wiekiem, aktywnością zawodową czy uzyskiwanymi dochodami.

Z przeprowadzonych badań płynię kilka wniosków. Starsi czytelnicy najczęściej deklarowali, że nie posiadają odpowiedniego sprzętu, by korzystać z e-booków, konieczne jest zatem zapewnienie im takiej możliwości przez biblioteki. Istotne jest także prowadzenie szkoleń na temat tego, jak za pomocą posiadanych przez czytelników sprzętów (takich jak komputer czy smartfon) korzystać z oferty e-booków. Osobami, które rzadziej to robiły, byli ludzie w średnim wieku, wciąż aktywni zawodowo, jednak badacze nie upatrują wśród tej grupy możliwości fundamentalnej zmiany przyzwyczajęń ze względu na fakt, że duża część z nich należy do grupy „sentymentalnych czytelników”. Potencjał tkwi raczej w grupie najmłodszych odbiorców, którzy są skłonni więcej zapłacić za dostęp do e-booków i dobrze poruszają się w świecie cyfrowym. Największymi barierami w dostępie do e-booków okazały się ich cena i dostępność. Poprawy wymaga także promocja możliwości wypożyczenia e-booków z bibliotek, ponieważ użytkownicy mają niewielką świadomość tego, że mogą skorzystać z takiej oferty. Kolejną kwestią jest sposób płatności za e-booki (abonament vs. wykupywanie pojedynczego dostępu do e-booków), który zależy od nawyków czytelniczych, ale też preferowanego sposobu płacenia za usługi w ogóle. Twórcy i producenci e-booków powinni zapewnić dużą różnorodność w tym zakresie (np. roczny abonament albo opłata miesięczna), żeby każdy z czytelników mógł znaleźć coś odpowiedniego dla siebie.

oprac. dr Agnieszka Konior

CZYTELNICZY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ WZROKU

„POTRAFIĘ CZYTAĆ, PO PROSTU NIE WIDZĘ”: CZYTANIE PRZEZ SŁUCHANIE Z PERSPEKTYWY PRAW OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

“I CAN READ, I JUST CAN’T SEE”: A DISABILITY RIGHTS-BASED PERSPECTIVE ON READING BY LISTENING

Anna Lundh

2022

[Link do artykułu źródłowego](#)

Artykuł dotyczy czytelnictwa wśród osób z niepełnosprawnością wzroku (niewidomych i niedowidzących), które wykorzystują technologie czytania oparte na dźwięku, takie jak wbudowane czytniki tekstu i oprogramowanie zamieniające tekst na mowę, książki mówione stworzone specjalnie dla osób z niepełnosprawnością wzroku oraz ogólnodostępne audiobooki. Celem zaprezentowanego w artykule badania było zrozumienie, w jaki sposób osoby z niepełnosprawnością wzroku opisują swoje doświadczenia czytelnicze i czy traktują czytanie przez słuchanie jako czytanie.

W ramach badania autorka przeprowadziła 16 częściowo ustrukturyzowanych wywiadów ze studentami australijskich uczelni z wrodzoną i nabytą niepełnosprawnością wzroku, będącymi użytkownikami technologii czytania opartej na dźwięku. Wywiady zostały przeprowadzone telefonicznie lub za pomocą oprogramowania do wideokonferencji. Pytania dotyczyły praktyk i aktywności związanych z czytaniem, przede wszystkim w kontekście nauki na uniwersytecie, ale obejmowały także, jako punkt odniesienia, czytanie dla przyjemności. Główne pytanie, jakie zostało zadane rozmówcom, dotyczyło tego, czy słuchanie książek traktują jako aktywność związaną z czytaniem i jakie argumenty przedstawiają na potwierdzenie swojego zdania.

Wyniki badań wskazują na to, że kwestia postrzegania czynności zapoznawania się z tekstem pisanym poprzez słuchanie jako czytanie jest sprawą indywidualną i zależy od wielu uwarunkowań. Jednym z nich może być to, czy dana osoba jest niewidoma od urodzenia, czy też posiadana przez nią niepełnosprawność wzroku została nabyta. Próbując jednak uogólnić

wyniki przeprowadzonych badań, autorka wskazuje na fakt, że większość rozmówców traktowała czytanie przez słuchanie jako proces czytania, bo jest on dla nich głównym sposobem zapoznawania się ze słowem pisanym. Jeden z interlokutorów podkreślił nawet, że gdyby to twierdzenie nie było prawdziwe, to osoby niewidome należałoby uznać za analfabetów, co nie jest prawdą. Jednocześnie sami badani zwracali uwagę na to, że czytanie przez słuchanie jest dla nich czymś innym niż „prawdziwe” czytanie, z wykorzystaniem drukowanego tekstu (w wypadku osób niedowidzących) lub alfabetu Brajla. Poszczególne osoby podkreślały np., że kiedy chcą szybko zapoznać się z tekstem, wykorzystują technologie czytania oparte na dźwięku, a kiedy chcą wnikliwie przeanalizować tekst naukowy i przyswoić zawarte w nim informacje, wtedy wykorzystują raczej druk lub teksty w alfabecie Brajla. Te osoby wskazywały także, że czytanie przez słuchanie różni się od „prawdziwego” czytania, ponieważ ktoś (lektor, oprogramowanie) wykonuje za nich samą czynność, przez co jest to tylko czytanie „połowiczne”. Autorka badań zwróciła także uwagę na fakt, że większość badanych przed udzieleniem wywiadów nie zastanawiała się nad tym zagadnieniem, często definicje były przez nich tworzone w trakcie rozmowy, podkreślali także, że sytuacja wywiadu stała się dla nich asumptem do przemyśleń, co można uznać za zaletę tego badania.

Wyniki przeprowadzonych przez autorkę badań wpisują się w nurt krytycznych studiów nad czytaniem oraz krytycznych studiów nad niepełnosprawnością. Przede wszystkim pokazują, że czytanie poprzez słuchanie traktowane jest przez osoby z niepełnosprawnością wzroku jako główna, a nie marginalna forma zapoznawania się ze słowem pisanym. Z uwagi na to dostęp do tego typu publikacji i oprogramowania powinien być traktowany jako ich prawo, na co w szczególności warto zwrócić uwagę, formułując rekomendacje dla wydawców, bibliotek i instytucji związanych z edukacją. W tym kontekście warto również podkreślić, że na doświadczenie czytelnicze osób z niepełnosprawnościami ma wpływ także narrator i jakość syntezowanej mowy. To od tego zależy, czy czytelnik będzie zaangażowany w lekturę. Wyniki badań są również interesujące w kontekście osób bez niepełnosprawności i dyskusji na temat tego, czy przyswajanie treści książek poprzez słuchanie można traktować na równi z ich czytaniem.

oprac. dr Agnieszka Konior

ZAANGAŻOWANIE CZYTELNIKÓW PRZEZ CYFROWE SPOŁECZNE CZYTANIE NA TWITTERZE – STUDIUM PRZYPADKU TWLETTERATURY

READERS' ENGAGEMENT THROUGH DIGITAL SOCIAL READING ON TWITTER: THE TWLETTERATURA CASE STUDY

Federico Pianzola, Maurizio Toccu, Marco Viviani

2021

[Link do artykułu źródłowego](#)

Promocja czytelnictwa wśród młodzieży może odbywać się m.in. z użyciem mediów społecznościowych. Przykładem mogą być projekty wpisujące się w założenia społecznego czytania online (DSR – ang. *digital social reading*), które polegają na angażowaniu w proces czytania większej grupy osób i wymienianiu się przez nie spostrzeżeniami w trakcie lektury. Dzięki użyciu narzędzi cyfrowych proces czytania staje się zjawiskiem wspólnotowym¹. Jedną z organizacji promujących społeczne czytanie online jest stowarzyszenie TwLetteratura, które skupia się na działaniach na Twitterze. W ramach realizowanych projektów społeczność skupiona wokół stowarzyszenia wybiera książkę i czyta ją rozdział po rozdziale według zaplanowanego kalendarza. Każdy z uczestników projektu dodaje tweety będące parafrazą tekstu, wariacją na jego temat lub komentarzem. Można dodawać nie tylko tekst, ale także wideo, rysunki czy piosenki. Istotną cechą projektu są także interakcje między jego uczestnikami, w postaci retweetów czy wzmianek innych użytkowników.

Badania będące podstawą omawianego artykułu zostały przeprowadzone przez naukowców z Uniwersytetu w Mediolanie oraz Sogang University w Korei Południowej wśród uczniów i nauczycieli 211 włoskich szkół śred-

¹ W. Kortas, *Social reading w kontekście nowych technologii: historia, rodzaje, projekty*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2017, nr 2 (19), <https://apcz.umk.pl/TSB/article/view/TSB.2017.024/14186> [dostęp: 11.04.2022].

nich, którzy wzięli udział w projekcie społecznego czytania na Twitterze, organizowanego we współpracy z organizacją TwLetteratura. Uczniowie zostali podzieleni na dwie grupy, każda z nich otrzymała instrukcje dotyczące społecznego czytania online, których powinna przestrzegać, publikując tweety dotyczące poszczególnych rozdziałów. Do grupy badanych mogły także dołączyć inne osoby zainteresowane tą tematyką, które korzystały z Twittera. Lekturą wybraną do omawiania była książka *Świętej pamięci Mattia Pascal* autorstwa Luigiiego Pirandella, opublikowana w 1904 r., będąca obowiązkową lekturą dla szkół średnich we Włoszech. Projekt nosił nazwę „#MattiaTw”, a jego głównym celem było zachęcenie uczniów do czytania i rozwoju kompetencji z tym związanych (czytanie ze zrozumieniem, krytyczna analiza tekstu, wnioskowanie dedukcyjne, umiejętność syntezy). Społeczne czytanie online poszczególnych rozdziałów odbywało się według określonego harmonogramu. Klasy szkolne mogły zdecydować, czy tweetować z użyciem wspólnego grupowego konta, czy indywidualnych kont poszczególnych uczniów. Ważne było tylko to, żeby tweety opatrzone były hasztagiem MattiaTw i numerem aktualnie czytanego rozdziału (np. #MattiaTw/1). Biorąc pod uwagę aktywność uczestników projektu #MattiaTw, można wśród nich wyróżnić sześć grup:

1. A (n = 135): uczniowie poinstruowani, by przestrzegać założeń społecznego czytania online w stosunku do rozdziałów 11 do 20.
2. B (n = 187): uczniowie poinstruowani, by przestrzegać założeń społecznego czytania online w stosunku do rozdziałów 1 do 10.
3. Inni uczniowie zarejestrowani do udziału w projekcie (n = 125), którzy nie otrzymali szczegółowych wytycznych.
4. Niezarejestrowani uczestnicy (n = 32), użytkownicy Twittera, którzy dołączyli do projektu spontanicznie i opublikowali przynajmniej jeden post.
5. Publiczność (n = 210): użytkownicy Twittera, którzy nie opublikowali żadnego postu, ale choć raz udostępnili tweeta z #MattiaTw.
6. Organizatorzy (n = 12), wśród których znajdowało się oficjalne konto stowarzyszenia TwLetteratura oraz dwa konta stworzone dla głównego bohatera analizowanej lektury, który w książce posiadał podwójną osobowość.

Projekt trwał od listopada 2016 r. do stycznia 2017 r. W tym czasie opublikowano ponad 14 tys. tweetów (blisko 19 tys., biorąc po uwagę również retweety, czyli udostępnienia opublikowanych postów wraz z komentarzem). Zgromadzone wyniki zostały przeanalizowane za pomocą oprogramowania do analizy danych ilościowych (język programowania R i środowisko RStudio). W analizie brano pod uwagę takie zmienne, jak liczba tweetów

i retweetów w poszczególnych grupach oraz, przypadająca na każdy z rozdziałów lektury, aktywność użytkowników w każdej z grup, a także wzmianki, które otrzymali poszczególni użytkownicy. Monitorowano też interakcje pomiędzy grupami oraz przeprowadzono analizę treści (klasyfikacja tekstu, częstotliwość występowania w nim poszczególnych słów). Wyłoniono pięć grup tweetów publikowanych przez uczestników projektu: tweety dotyczące interpretacji tekstu (32%), uogólnienia stworzone na podstawie lektury (25%), reakcje użytkowników (19%), podsumowania (19%) oraz odniesienia intertekstualne (5%). Ponadto ustalono, że ponad połowa z analizowanych tweetów (61%) to cytaty lub parafrazy powieści.

Przy pewnych kluczowych dla rozwoju fabuły rozdziałach dało się zauważyć większą częstotliwość publikowania tweetów, co było częściowo spowodowane aktywnością nauczycieli. Zresztą, jak wynika z badań, na pierwszym miejscu wśród najczęściej retweetujących osób w każdej z trzech grup szkolnych byli nauczyciele, którzy komentowali i udostępniali posty uczniów. Zauważalna była też bardzo duża rozbieżność w liczbie publikowanych tweetów pomiędzy głównymi autorami a resztą grupy. Jak wynika z badań, 10% wszystkich tweetów stanowiły te opublikowane przez organizatorów (w tym przez oficjalne konto stowarzyszenia i konta postaci literackich).

Chociaż projekt zakładał interakcje społeczne między poszczególnymi uczestnikami odnoszące się do czytanej lektury, to powiązania między nimi były raczej luźne. Jeśli uczestnicy poszczególnych grup kogoś wzmiankowali, to były to raczej konta fikcyjnych postaci lub konto stowarzyszenia TwLetteratura. Interakcje pomiędzy poszczególnymi grupami w zasadzie nie zachodziły, co okazało się słabą stroną projektu.

Celem badania był również pomiar efektywności tej metody jako wspierającej nauczanie oraz jej wpływu na rozwój kompetencji uczniów związanych z czytelnictwem. Jednak, jak piszą sami autorzy, przy wykorzystaniu wybranych przez nich metod ilościowych nie udało się zrealizować tego celu, konieczne byłyby dalsze badania jakościowe. Opisywane badanie to bardzo ciekawy projekt, który nie tylko zawierał komponent analityczny, ale również przyczyniał się do promocji czytelnictwa za pomocą nietypowego medium, jakim jest Twitter. Zakładał także współpracę z otoczeniem społecznym (TwLetteratura). Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, jak tego typu projekty powinny być realizowane w przyszłości i na jakie kwestie należy położyć szczególny nacisk.

oprac. dr Agnieszka Konior

BOOKTUBERZY JAKO MULTIMODALNI INFLUENCERZY W OBSZARZE CZYTELNICTWA: ANALIZA INTERAKCJI SUBSKRYBENTÓW

BOOKTUBERS AS MULTIMODAL READING INFLUENCERS: AN ANALYSIS OF SUBSCRIBER INTERACTIONS

Rosabel Roig-Vila, Héctor Romero-Guerra, José Rovira-Collado

2021

[Link do artykułu źródłowego](#)

Znacząca rola mediów społecznościowych w obszarze nowych form komunikacji opartych na technologii jest niezaprzeczalna. Jeśli dodamy do tego możliwość tworzenia społeczności uczących się, które pozwalają członkom na interakcje, wymianę pytań, komentarzy i pomysłów na określony temat, to otrzymujemy wyjątkowy zestaw narzędzi komunikacyjnych.

Z uwagi na specyfikę booktuberów badanie obejmowało jedynie konta twórców treści obecnych na platformie YouTube. W sieci istnieje duży wybór kanałów poruszających tematykę czytelnictwa. Przyciągają one rzeszę odbiorców, którzy bardzo często wchodzą w różnego rodzaju interakcje zarówno z twórcą, jak i z innymi odbiorcami. Booktuberzy to konsumenci-producenci, którzy dzielą się swoimi przemyśleniami z lektury książek w formie audiowizualnych narracji przesyłanych na własne kanały. Warto podkreślić, że ich nieoczywista rola w dziedzinie edukacji zbliżona jest do roli nauczyciela promującego czytanie, choć w sposób nieformalny¹, jako nową formę czytania społecznego². Zamienia to sieci społecznościowe w centra wymiany informacji. Takie społeczne czytanie odbywa się na platformach wirtualnych, gdzie rozmaite społeczności są skoncentrowane

¹ J. Rovira-Collado, *Booktrailer y Booktuber como herramientas LIJ 2.0 para el desarrollo del hábito lector*, „Investigaciones Sobre Lectura” 2017, nr 7, s. 55-72, <http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/62755> [dostęp: 11.04.2022].

² J.A. Cordón-García, J. Alonso-Arévalo, R. Gómez-Díaz, D. Linder, *Social Reading: Platforms, Applications, Clouds and Tags*, Oxford 2013.

wokół różnych form wymiany, dzielenia się komentarzami, tagami, a nawet książkami lub lekturami.

Celem prezentowanego badania było poznanie relacji pomiędzy booktuberami a ich subskrybentami poprzez analizę komentarzy pozostawianych przez widzów audiowizualnych recenzji literackich w serwisie YouTube, stanowiących o sile i nacechowaniu interakcji pomiędzy obiema stronami procesu komunikacyjnego. Uzupełniającym celem badawczym było ustalenie, czy relacje pomiędzy subskrybentami kanału a jego twórcą przyczyniają się do promocji czytelnictwa. Wobec podstawowego celu projektu autorzy zaproponowali następujące pytania badawcze:

- Jakiego rodzaju powiązania pojawiają się między konsumentami (subskrybentami) a producentami (booktuberami)?
- Jaka jest konsumpcja treści wideo związanych z czytaniem?

Badacze wykorzystali mieszaną metodologię, opartą na technikach jakościowych i ilościowych. Bazując na narzędziu MAXQDA do analizy danych jakościowych, zrealizowano opisową analizę treści oraz studium przypadku, natomiast dane ilościowe analizowano z użyciem Excela. Dane do badania pozyskano między majem a czerwcem 2019 r. Do analizy interakcji wybrano osiem filmów (cztery recenzje i cztery *book hauls*³) i przeprowadzono analizę 100 komentarzy do każdego z nich. Na tej podstawie wyodrębniono cztery kategorie tematyczne pozwalające na uporządkowanie treści i wzdźwięku pozostawionych pod filmami komentarzy, na podstawie których dokonano oceny:

- czytania lub zamiaru przeczytania lektury,
- interpretacji subskrybenta,
- tematu komentarza,
- rodzaju relacji z twórcą.

Do próby włączono celowo dobrane cztery kanały hiszpańskich booktuberów, kierując się zarówno ich wpływem na społeczność, mierzoną jak największą liczbą subskrybentów, jak i równym rozkładem płci twórców (dwie kobiety i dwóch mężczyzn).

³ Jest to rodzaj prezentacji, w której pokazuje się kilka, kilkanaście czy nawet kilkadziesiąt książek jeszcze przed przeczytaniem, zawierającej jedynie podstawowe informacje o książce i jej autorze, a także oczekiwania względem przedstawionej w książce treści.

W badaniach autorzy skoncentrowali się na odbiorcach i sposobie, w jaki interpretują komunikaty, poświęcając szczególną uwagę subskrybentom konsumującym treść, ale i reagującym w określony sposób, często dokonując ocen w formie komentarzy. W związku z tym badacze postawili sobie za cel m.in. ocenę dojrzałości interpretacyjnej odbiorców, ocenę relacji między odbiorcą komunikatu a nadawcą, a także stylu komunikacji pomiędzy konsumentami treści a twórcami. W wynikach przeprowadzonego badania autorzy tekstu odnieśli się do sformułowanych celów, weryfikując w punktach każdy z nich. Zawarli w nich m.in. charakterystykę typów komentarzy, jakie subskrybenci zostawiali pod filmami, podkreślając ich różnorodność tematyczną, ale i istotę przygotowania merytorycznego odbiorców, dającego im niezbędną wiedzę dotyczącą prezentowanych w filmach treści, pozwalającego na krytyczność względem nich. Kluczowe dla zrozumienia dynamiki i trwałości relacji pomiędzy odbiorcą treści i ich twórcą mogą być różnego rodzaju interakcje paraspołeczne, w których subskrybenci utrzymują bezpośredni kontakt z nadawcami, ale i nawiązują więzi umożliwiające realizację celów kanału – tu obejmujących wymianę zainteresowań czytelniczych. Odbiorcy czują się członkami społeczności i są widoczni, co zmieniło nawyk czytania w wydarzenie towarzyskie⁴. Relacje między subskrybentami a badanymi booktuberami stały się bliskie także ze względu na łatwość dzielenia się opiniami. Autorzy odnieśli się też do zainteresowania czytelników czytaniem lub zamiaru czytania: dane wskazywały na wysoki odsetek czytelników i potencjalnych czytelników (odpowiednio 13,15% i 22,77% żeńskich i męskich subskrybentów deklaroowało w komentarzach zainteresowanie polecaną książką / chęć przeczytania jej). Jak sami zauważyli, mała próba analizowanych kanałów i komentarzy nie pozwoliła na ustalenie wprost proporcjonalnej zależności między oglądalnością tych treści a wzrostem nawyków czytelniczych.

Na koniec warto raz jeszcze podkreślić coraz istotniejszą rolę sieci społecznościowych w procesie nieformalnej edukacji i wymiany informacji, w obrębie której tego rodzaju technologie mogłyby być wykorzystywane w placówkach edukacyjnych choćby w ograniczonym zakresie.

oprac. dr Piotr Rudera

⁴ E. Vázquez-Cano, S. Mengual-Andrés, R. Roig-Vila, *Análisis lexicométrico de la especificidad de la escritura digital del adolescente en whatsapp*, „RLA. Revista de lingüística teórica y aplicada” 2015, nr 53, s. 83–105, https://scielo.conicyt.cl/scielo.php?pid=S0718-48832015000100005&script=sci_arttext&lng=e [dostęp: 13.04.2022].

WPŁYW HIPERŁĄCZY, CZYTANIA PRZEGLĄDOWEGO I OCENY WAŻNOŚCI TREŚCI PODCZAS CZYTANIA W INTERNECIE

THE IMPACT OF HYPERLINKS, SKIM READING AND PERCEIVED IMPORTANCE WHEN READING ON THE WEB

Lewis T. Jayes, Gemma Fitzsimmons, Mark J. Weal, Johanna K. Kaakinen, Denis Drieghe
2022

[Link do artykułu źródłowego](#)

Proces czytania tekstów internetowych zasadniczo nie odbiega pod względem zachodzących procesów poznawczych od lektury materiałów drukowanych. Niezależnie od tego stwierdzenia w wielu obszarach można się było spotkać z podejściem, w którym zakładano, że czytelnicy spędzający dużo czasu na czytaniu stron internetowych ponoszą konsekwencje w postaci obniżonych wskaźników rozumienia tekstu. Współcześnie prowadzone badania, często z wykorzystaniem metody eye trackingu, konsekwentnie pokazują, że czytanie w sieci różni się od czytania w innych kontekstach. Wyróżnikiem w tekstach internetowych jest obecność hiperłączy. Są one wyraziste wizualnie i wykazano, że przyciągają uwagę podczas czytania w internecie¹. Autorzy prezentowanego artykułu zauważają także kolejne różnice w procesie czytania materiałów w różnych formatach: w sieci jest tak dużo informacji, że przyjmuje się niesłuszne założenie, zgodnie z którym czytanie wszystkich dostępnych informacji w celu zrozumienia jest niewykonalne, stąd zdarzające się pomijanie fragmentów.

Wobec przytoczonych powyżej wniosków należy wyjaśnić koncepcję czytania przeglądownego², które ułatwia czytelnikowi proces czytania

¹ G. Fitzsimmons, L.T. Jayes, M.J. Weal, D. Drieghe, *The impact of skim reading and navigation when reading hyperlinks on the web*, „PLoS One” 2020, nr 15 (9), <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0239134> [dostęp: 13.04.2022].

² Z. Liu, *Reading behavior in the digital environment: Changes in reading behavior over the past ten years*, „Journal of Documentation” 2005, nr 6, s. 700-712, <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/00220410510632040/full/html> [dostęp: 13.04.2022].

w internecie, stawiając na selektywność, nieliniowość i skupianie się na słowach kluczowych. Niektóre badania wykazały jednak, że kosztem jest wówczas niższy poziom zrozumienia treści³. Wokół tej koncepcji zaprojektowano badanie, które miało na celu sprawdzenie, w jaki sposób poszczególne aspekty czytania w internecie, a w szczególności czytanie przeglądowe, obecność hiperłączy i układ strony internetowej, wpływają na postrzegane przez czytelników znaczenie tekstu, a tym samym na ich zachowanie podczas czytania. We wcześniejszym badaniu część autorów omawianego artykułu wykorzystała metodę eye trackingu⁴, wykazując, że obecność samych hiperłączy nie ma negatywnego wpływu na czytanie w statycznym środowisku. Wyróżnieniu wybranych słów lub fragmentów oprócz hiperłączy służyć mogą również inne środki typograficzne, takie jak pogrubienie lub podkreślenie. Projekt badawczy pozwolił również na ustalenie, że wyróżnienie słowa kluczowego lub frazy w tekście powoduje, iż podczas czytania czytelnik zwraca większą uwagę na podkreśloną treść⁵, co często skutkuje lepszym zapamiętywaniem podkreślonych fragmentów tekstu.

Badacze wywodzący się z czterech ośrodków naukowych⁶ podzielili projekt na dwa etapy – eksperymenty z osobnymi próbami badawczymi, obejmujące łącznie 82 respondentów (członkowie społeczności University of Southampton). Wykonane przez nich badanie miało weryfikować, w jaki sposób czytelnik może wykorzystać wskazówki w tekście, takie jak hiperłącza do zasugerowania się, w którym miejscu mogą znajdować się ważne informacje.

-
- ³ W. Lenhard, U. Schroeders, A. Lenhard, *Equivalence of Screen Versus Print Reading Comprehension Depends on Task Complexity and Proficiency*, „Discourse Process” 2017, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163853X.2017.1319653> [dostęp: 13.04.2022]; L.M. Singer, P.A. Alexander, *Reading on Paper and Digitally: What the Past Decades of Empirical Research Reveal*, „Review of Educational Research” 2017, <https://journals.sagepub.com/doi/10.3102/0034654317722961> [dostęp: 13.04.2022].
- ⁴ G. Fitzsimmons, M.J. Weal, D. Drieghe, *The impact of hyperlinks on reading text*, „PLoS One” 2019, <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0210900> [dostęp: 13.04.2022].
- ⁵ R.F. Lorch, E.P. Lorch, M. Klusewitz, *Effects of typographical cues on reading and recall of text*, „Contemporary Educational Psychology” 1995, nr 20, s. 51–64, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361476X8571003X?via%3Dihub> [dostęp: 13.04.2022].
- ⁶ W tym czworo badaczy z ośrodków zlokalizowanych na terenie Wielkiej Brytanii (School of Psychology, University of Surrey, Guildford; School of Psychology, University of Southampton, Southampton; School of Electronics and Computer Science, University of Southampton, Southampton), a jedna badaczka wywodzi się z ośrodka naukowego w Finlandii (Department of Psychology, Finland INVEST Research, University of Turku, Turku, Finland).

Do przeprowadzenia badania posłużono się kabiną z eye trackerem podłączonym do komputera, na którym wyświetlano poszczególne warianty wyedytowanego tekstu. W eksperymencie pierwszym poproszono czytelników o ocenę ważności zdań we fragmentach tekstu (w tym przypadku były to redagowane artykuły Wikipedii). W eksperymencie drugim dodatkowo zbadano, w jaki sposób zadanie przeglądania w porównaniu z czytaniem w celu zrozumienia wpłynęło na związek między czytaniem a znaczeniem tekstu⁷. Każdy eksperyment trwał około 60 minut, z 15-minutową przerwą pomiędzy blokami zadaniowymi. Uczestnicy otrzymali arkusz informacyjny i opis procedury eksperymentalnej oraz poinformowano ich, że będą czytać fragmenty na monitorze, podczas gdy ruch ich oczu będzie śledzony.

We wniosku z badania zauważono, że na postrzeganie znaczenia zdań na stronach internetowych miały wpływ typograficzne wskazówki dotyczące obecności i liczby hiperłączy, pozycji na stronie i długości zdania. Warto również nadmienić, że w badaniu ustalono zmniejszony wpływ postrzeganego znaczenia u czytających przeglądowo w porównaniu z czytającymi ze zrozumieniem. Sugeruje to, że – jak podają autorzy artykułu – „wskazówki typograficzne mają mniejszy wpływ na poziom rozumienia niż można się było spodziewać”⁸, zwłaszcza gdy czytelnicy są zaangażowani w strategię czytania, w której występuje kompromis między rozumieniem a szybkością czytania.

Autorzy rekomendują prowadzenie dalszych badań w zakresie pozytywnego wpływu stosowania wyróżnień w tekście dla zaznaczenia poziomu istotności fragmentów, a także badań obejmujących zakres wyróżnień prowadzących do odwrotnego procesu – pogorszenia się wskaźnika rozumienia tekstu. Należy w taki sposób wykorzystać dostępne środki typograficzne, aby sygnalizując ważniejsze fragmenty, nie wprowadzić ich zbyt wielu. Potrzebne są również dalsze badania, aby zweryfikować, w jaki sposób cele informacyjne czytelnika wpływają na jego postrzeganie ważności poszczególnych fragmentów. Chociaż ważność – jak podkreślają badacze odpowiedzialni za omawiane badanie – nie wydaje się wpływać na zachowanie związane z czytaniem, zwłaszcza podczas czytania przeglądowego, to rekomendują oni prowadzenie dalszych badań w celu dokładniejszego rozpoznania skutków takich zabiegów w innych kontekstach.

oprac. dr Piotr Rudera

⁷ R.F. Lorch, E.P. Lorch, M. Klusewitz, dz. cyt.

⁸ Tłumaczenie własne.

3.

BIBLIOTEKI 2.0

NOWY MODEL BIBLIOTEKI: WPŁYW PANDEMII I WSKAZÓWKI DLA BIBLIOTEK

NEW MODEL LIBRARY: PANDEMIC EFFECTS AND LIBRARY DIRECTIONS

OCLC

2021

[Link do raportu źródłowego](#)

Raport prezentuje wyniki badania zrealizowanego przez OCLC Research na 29 liderach bibliotek pochodzących z różnych krajów świata, w tym: USA, Kanady, Holandii, Wielkiej Brytanii, Grecji, Włoch, Hiszpanii, Zjednoczonych Emiratów Arabskich, Japonii, Australii i Hongkongu. Badanie było realizowane metodą wywiadów indywidualnych, częściowo ustrukturyzowanych i odbyło się w drugim kwartale 2020 r. zarówno w bibliotekach narodowych, publicznych, jak i akademickich. Przed przystąpieniem do wywiadów liderom została wysłana ankieta zawierająca podstawowe informacje dotyczące aktualnej sytuacji pandemicznej, która przekładała się na ich bieżące działania i plany na przyszłość. Podstawowe pytania, na które starano się znaleźć odpowiedź w trakcie badań, dotyczyły tego:

- Jak liderzy bibliotek dostosowali swoje aktywności do nowego kontekstu, w jakim przyszło im funkcjonować?
- Jaka jest wizja rozwoju bibliotek w kontekście zmieniających się zachowań i środowiska pracy?

Interesującym zagadnieniem poruszonym w raporcie są nie tyle zmiany wynikające z pandemii (o tym traktowały już inne opracowania), ile sposoby wykorzystania doświadczeń nabytych w trakcie pandemii w celu poprawy jakości pracy bibliotekarzy i komfortu czytelników.

Na podstawie przeprowadzonych badań wyróżniono trzy główne obszary związane z działalnością bibliotek, które uległy zmianie w wyniku pandemii. Było to doświadczenie: pracy, korzystania ze zbiorów oraz zaangażowania.

W zakresie doświadczenia pracy autorzy jako istotną identyfikują konieczność ciągłego zdobywania wiedzy w celu dostosowania się do zmian

i przyszłych wymagań (zarówno poprzez formalne szkolenia, jak i wymianę doświadczeń z innymi bibliotekarzami, ale również przedstawicielami otoczenia). Bardzo istotną zmianą było również wprowadzenie pracy zdalnej. I chociaż nie dla każdego jest to dogodna opcja – według autorów raportu elastyczne formy wykonywania zadań powinny zostać z nami na dłużej. Istotną kwestią jest także większe skupienie na dobrostanie pracowników, czyli zrozumienie, że warunki otoczenia czy sytuacja osobista wpływają na wykonywaną przez nich pracę.

Doświadczenie korzystania ze zbiorów, zdaniem autorów raportu, może zostać poprawione, jeśli większy nacisk zostanie położony na poszerzenie oferty zasobów online (dostęp do płatnych e-booków, digitalizacja zasobów, zwiększenie publikowania treści w otwartym dostępie) oraz zapewnienie narzędzi (np. komputerów) i umiejętności ich wykorzystania (np. poprzez szkolenia online), które pomogą pracownikom i odbiorcom bibliotek uczestniczyć w życiu cyfrowym. Istotne jest także zapewnienie nowych możliwości kontaktu z fizycznym zbiorem biblioteki (np. dostawa bezkontaktowa poza siedzibą). Ważne jest też dostosowanie rozwiązań do różnych grup odbiorców zamiast szukania uniwersalnych wzorców.

Skoro w trakcie pandemii biblioteki były w stanie odpowiadać bardzo szybko na potrzeby lokalnej społeczności (przy jednoczesnym braku lub ograniczonym dostępie do budynku biblioteki), to, wykorzystując to doświadczenie zaangażowania, należy tworzyć partnerstwa skupione na realizacji wspólnych celów (z organizacjami branżowymi, samorządem lokalnym, innymi bibliotekami czy w ramach relacji osobistych). Chociaż organizacja wydarzeń online przynosi wiele korzyści, sytuacja pandemii pokazała także, jak ważne jest spotkanie „twarzą w twarz” w fizycznej przestrzeni biblioteki. Pojawiły się również nowe możliwości organizacji wydarzeń w innych lokalizacjach, co pozwoliło zgromadzić nową publiczność. Wszystkie te doświadczenia są, zdaniem autorów, warte wykorzystania.

Mimo różnorodności typów bibliotek, krajów, jakie reprezentowali badani liderzy, jak i sytuacji pandemicznej w danym kraju większość wniosków płynąca z badań jest zbliżona. Na ich podstawie autorzy sformułowali cztery obszary, które mają znaczenie dla powstania Nowego Modelu Biblioteki:

- zwinność – podejmowanie szybkich i innowacyjnych działań w odpowiedzi na zmieniające się warunki i oczekiwania,
- współpraca – praca z interesariuszami w celu wprowadzenia zmian w bibliotekach, instytucjach i społeczności,

- wirtualizacja – rozwój biblioteki online dla personelu i społeczności,
- przestrzeń – znalezienie nowych sposobów na przyciąganie odbiorców do fizycznej przestrzeni biblioteki.

oprac. dr Agnieszka Konior

ANALIZA POTRZEB LOKALNYCH JAKO PODSTAWA BUDOWANIA BIBLIOTEKI OPARTEJ NA MODELU SPOŁECZNOŚCIOWYM: METODA TRIANGULACJI Z WYKORZYSTANIEM ANALIZY MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH

PUBLIC LIBRARY NEEDS ASSESSMENT TO BUILD A COMMUNITY-BASED LIBRARY: TRIANGULATION METHOD WITH A SOCIAL MEDIA DATA ANALYSIS

Grace Donghee Shin, Kyungsun Jeon, Hye-Eun Lee

2022

[Link do artykułu źródłowego](#)

Yongsan to jedna z 25 dzielnic Seulu, stolicy Korei Południowej. Liczba mieszkańców Yongsan stanowi 2,4% blisko 10-milionowej populacji Seulu. Specyfikę tego miejsca określa w dużej mierze jego historia – przez długi czas mieściła się tam baza wojsk USA. I tak, choć w Seulu jest 1257 bibliotek publicznych (dane z 2020 r.), to w Yongsan są zaledwie dwie. Mając na uwadze niedawne zmiany (baza amerykańska została przeniesiona na peryferia miasta) oraz rozwój dzielnicy, lokalne władze podjęły decyzję o przygotowaniu średnio- i długoterminowego planu rozbudowy bibliotek w dzielnicy. Podstawą dla tego dokumentu mają być wyniki badania potrzeb mieszkańców Yongsan.

Na wstępie artykułu przedstawiono wizję współczesnej biblioteki wraz z jej szeroko określonymi zadaniami, co wyznaczyło ramy pojęciowe i metodologiczne badania. Biblioteka jest według autorów złożoną przestrzenią o funkcjach kulturalnych, która służy nie tylko udostępnianiu zasobów bibliotecznych, ale może również stymulować zmiany w społeczności. Co istotne, usługi muszą być dopasowane do użytkowników, podążać za wzorcami ich zachowań i odpowiadać na zmiany spowodowane transformacją cyfrową, która znacząco przyspieszyła w okresie pandemii. Z horyzontu instytucji nie powinny zniknąć osoby niekorzystające z jej usług, co wiąże się z postrzeganiem

biblioteki jako „trzeciego miejsca”¹ i katalizatora rozwoju lokalnej społeczności. W tym ujęciu, tworząc przestrzeń zachęcającą do spotkania i rozmowy, biblioteka buduje solidarność mieszkańców i wpływa na ich dobrostan. Aby dobrze przygotować się do tych zadań, konieczne jest zidentyfikowanie luki między obecnym systemem bibliotecznym a stanem pożądanym. Mają temu służyć gromadzenie i analiza danych o społeczności oraz jej potrzebach.

Przyjmując powyższe założenia, autorzy postawili trzy główne pytania badawcze:

1. Czym charakteryzują się użytkownicy i nieużytkownicy bibliotek publicznych w Yongsan i jakie są ich potrzeby?
2. Jaki jest aktualny stan infrastruktury, zasobów kadrowych, usług i obsługi bibliotecznej bibliotek w Yongsan? Jakie pozytywne zmiany zaszły w tym zakresie?
3. W jaki sposób COVID-19 wpłynął na biblioteki publiczne w Yongsan?

Aby zminimalizować błąd pomiaru i zapewnić trafność wyników, zastosowano triangulację. Dane zebrano przy pomocy trzech metod: sondaży internetowego z użytkownikami i nieużytkownikami bibliotek publicznych w Yongsan, częściowo ustrukturyzowanych wywiadów z pracownikami bibliotek publicznych w Yongsan oraz analizy danych z mediów społecznościowych. Na potrzeby ankiety online zaadaptowano pytania kwestionariuszowe z wcześniejszych badań (m.in. S. Hiller², J. Silver³, P.M. Miller⁴). Respondentów poproszono o ocenę dostępności bibliotek i poziomu satysfakcji z jej usług, o wskazanie powodów, dla których korzystają (lub nie korzystają) z bibliotek. Badani mieli także wybrać najbardziej wartościową usługę zapewnianą przez bibliotekę oraz taką, która potencjalnie w przyszłości mogłaby być przydatna. Z kolei pracowników bibliotek zapytano m.in. o ocenę aktualnej sytuacji instytucji w zakresie infrastruktury i realizo-

-
- ¹ Trzecie miejsce – termin używany na określenie miejsca w przestrzeni publicznej, które oddziela środowisko życia w domu i pracy. Pojęcie to użyte zostało po raz pierwszy przez amerykańskiego socjologa Raya Oldenburga.
 - ² S. Hiller, *Assessing user needs, satisfaction, and library performance at the University of Washington Libraries*, „Library Trends” 2001, nr 49, s. 605–625.
 - ³ J. Silver, *Library needs assessment*, „Journal of Hospital Librarianship” 2004, vol. 4, s. 99–104, https://doi.org/10.1300/J186v04n01_10 [dostęp: 13.04.2022].
 - ⁴ P.M. Miller, *EPA National Library Network User Needs Survey*, National Library Statistical System 2018, <https://www.epa.gov/sites/default/files/2019-06/documents/frd-epa-libraryuserneeds.pdf> [dostęp: 20.01.2022].

wanych działań, o wpływ COVID-19 na działalność biblioteki oraz sugestie dotyczące potrzebnych usprawnień w obszarze infrastruktury i zasobów kadrowych. Wywiady zostały przeanalizowane i zakodowane przy użyciu pierwotnie ustalonych pojęć, które w kolejnym kroku zostały zmodyfikowane i uzupełnione o subkody. Analiza danych z mediów społecznościowych objęła posty zawierające frazy odnoszące się do obu bibliotek w Yongsan, które zostały opublikowane w serwisie NAVER⁵.

PODSTAWOWE INFORMACJE O BADANIU

METODY ZBIERANIA DANYCH	BADANI	CZAS BADANIA	INFORMACJE DODATKOWE
sondaż internetowy	mieszkańcy dzielnicy Yongsan (N = 1076; 706 użytkowników bibliotek i 372 nieużytkowników)	VI–VIII 2020	zaproszenie do badania zostało zamieszczone na stronach internetowych bibliotek i urzędu dzielnicy Yongsan
wywiady częściowo ustrukturyzowane	pracownicy bibliotek (N = 12; w tym 5 zawodowych bibliotekarzy i 2 dyrektorów)	VI–VIII 2020	wywiady trwały od 40 do 60 minut, większość została przeprowadzona na terenie bibliotek
analiza danych z mediów społecznościowych	1669 postów w serwisie NAVER na temat bibliotek	I 2018–VIII 2020	dane analizowano przy użyciu narzędzi textminingowych oraz pakietu KoNLP (Korean Natural Language Processing) w programie R

Źródło: opracowanie własne na podstawie G.D. Shin, K. Jeon, H.-E. Lee, *Public library needs assessment to build a community-based library: Triangulation method with a social media data analysis*, „Library & Information Science Research” 2022, vol. 44.

Badanie pozwoliło ustalić wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie bibliotek w Yongsan od strony zarówno działań podjętych przez instytucje,

⁵ Jest to popularny południowokoreański serwis internetowy, który został uruchomiony w czerwcu 1999 r. Zadebiutował jako pierwszy południowokoreański serwis wykorzystujący autorskie algorytmy przeszukiwania. We wrześniu 2017 r. NAVER obsługiwał 74,7% wszystkich wyszukiwań internetowych w Korei Południowej i miał 42 miliony zarejestrowanych użytkowników, a aplikację mobilną dziennie odwiedza 28 milionów Koreańczyków.

jak i strategii obranych przez użytkowników w obliczu zamknięcia bibliotek na okres 6 miesięcy. W okresie lockdownu książki były wypożyczane w trybie *drive-through* oraz na podstawie wcześniejszej rezerwacji. Poziom wypożyczeń spadł o ok. 10% w porównaniu z poprzednim półroczem, ale wzrosło korzystanie z e-booków i audiobooków. W związku z licznymi zapytaniami o e-booki i audiobooki biblioteki systematycznie uzupełniały swoje zasoby o te formaty książek. Zwiększono również nakłady związane z usługami cyfrowymi.

Analiza treści w mediach społecznościowych ujawniła niezadowolenie użytkowników z powodu zamknięcia bibliotek oraz zwiększone zapotrzebowanie na treści i usługi online, których niska dostępność przed pandemią nie była z perspektywy użytkowników aż tak dotkliwa. Wyniki sondaży wskazały natomiast na dużą potrzebę dostępu do samoobsługowych automatów bibliotecznych otwartych całodobowo przez siedem dni w tygodniu. Zainteresowanych takim udogodnieniem było 95% użytkowników i 91% nieużytkowników. Autorzy przewidują, że znaczenie tego typu urządzeń będzie wzrastało również po zakończeniu pandemii, i podkreślają konieczność lokalizacji automatów w miejscach strategicznych, łatwo dostępnych.

Braki w zakresie infrastruktury⁶ przekładały się w opinii pracowników bibliotek na ograniczenia w rozwoju księgozbioru i oferty kulturalnej. Podkreślono również promocyjną funkcję infrastruktury: 25% nieużytkowników zadeklarowało, że o bibliotece dowiedziało się dzięki temu, iż zobaczyli jej budynek. Zarówno nieużytkownicy, jak i użytkownicy uważali, że rewitalizacja bibliotek wymaga ich rozbudowy (odpowiednio: 41%, 42%).

Ponadto badanie ujawniło duże zapotrzebowanie na dostęp do angielskojęzycznych książek oraz na programy biblioteczne skierowane do młodych dorosłych. Z analizy treści w mediach społecznościowych wynikało natomiast, że mieszkańcy Yongsan byli szczególnie zainteresowani literaturą dla dzieci w języku angielskim. Biorąc pod uwagę wysoki odsetek młodych dorosłych i cudzoziemców wśród mieszkańców dzielnicy, zarekomendowano uwzględnienie w lokalnym planie rozwoju programów skierowanych do tych grup oraz utworzenie specjalistycznej biblioteki odpowiadającej na powyższe potrzeby.

⁶ Co ciekawe, problem dotyczył nie tylko budynków bibliotek, ale również miejsc parkingowych przy tych obiektach.

Opisany w artykule projekt badawczy nie tylko jest ciekawym przykładem zastosowania triangulacji metod w celu minimalizacji błędu pomiaru i uzyskania trafnego opisu potrzeb lokalnej społeczności, ale również stanowi przyczynek do dyskusji nad przyszłością bibliotek po doświadczeniach wynikających z pandemii.

oprac. Agnieszka Bąk

Nowości Badawcze NCK 1/2022
© Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2022

REDAKCJA

Kamila Sondej, redaktor naczelna (NCK)
Agnieszka Bąk (NCK)
Agnieszka Brzostowska (Wydział Pedagogiczny UW)
Dr Agnieszka Konior (Instytut Kultury UJ)
Dr Piotr Rudera (Instytut Badań Informacji i Komunikacji UMK)

KONTAKT

Dział Badań i Analiz Narodowego Centrum Kultury
tel. 22 209 80 95, e-mail: ksondej@nck.pl

Opracowanie graficzne: Poważne Studio
Skład: Inter Line SC, P. Hrehorowicz, M. Punzet
Redakcja językowa: Katarzyna Rybczyńska, Anna Lonkwic
Korekta: Magdalena Orczykowska
Redakcja techniczna: Maryla Broda
Redaktorki prowadzące: Anna Lonkwic, Iwona Ławecka-Marczewska

ISSN: 2719-5481

WYDAWCA

ul. Płocka 13
01-231 Warszawa
<http://nck.pl>
<http://sklep.nck.pl>

Redaktor Naczelny Wydawnictwa NCK: dr hab. Rafał Wiśniewski, prof. ucz.

Narodowe Centrum Kultury jest instytucją państwową
działającą na rzecz rozwoju kultury w Polsce.

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

Publikacja finansowana ze środków
Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY